

บทที่ 8

กระบวนการทำงานของผู้สูงอายุในการพัฒนาเด็กและเยาวชน

บทที่ 8 นี้ เป็นการถอดบทเรียนกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งเกิดจากทุนต่างๆ และการผสมผสานทุนของผู้สูงอายุดังกล่าว การถอดบทเรียนกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุในการพัฒนาเด็กและเยาวชนนี้นับว่าเป็นการแปลงความรู้ที่ติดตัวหรือติดอยู่ในท้องถิ่น (Tacit knowledge) ของผู้สูงอายุให้กลายเป็นความรู้ที่แจ่มชัด (Explicit knowledge) เพื่อให้ผู้สูงอายุอื่นๆ ได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปปรับใช้ในทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในบริบทอื่นได้

“การถอดบทเรียน” ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้อาศัยกรอบแนวคิดพื้นฐานด้านการสื่อสารมาพิจารณากระบวนการทำงานของผู้สูงอายุในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยผู้วิจัยเริ่มจากการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในงานวิจัยนี้อยู่ 3-4 ประเด็นที่น่าสนใจ เช่น ทำไมต้องเป็นคนแก่กับเด็ก? การสื่อสารของคนที่แตกต่างกันสองวัยเป็นอย่างไร? ทำไมต้องเป็นสื่อจรรยา? เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจะมองหาคำอธิบายภายใต้กรอบคำถามดังกล่าวซึ่งอาจนำไปสู่ “แบบ” (model) ของการทำงานของผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ที่ผู้สูงอายุอื่นๆ สามารถนำไปปรับใช้กับเด็กในชุมชนของตนได้ต่อไป

ถอดบทเรียนกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุ

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์วิธีการทำงานของผู้สูงอายุในการพัฒนาเด็กและเยาวชนและถอดบทเรียนในประเด็นสำคัญดังนี้

- 8.1 กระบวนการทำงานของผู้สูงอายุกับผู้ปกครองของสมาชิกในชมรมหนูรัก จักรยานและเครือข่ายภายในชุมชน
- 8.2 กระบวนการทำงานของผู้สูงอายุกับเด็กๆ ในชมรมหนูรักจักรยาน
- 8.3 กระบวนการทำงานของผู้สูงอายุกับหน่วยงานภายนอกชุมชน
- 8.4 การบริหารจัดการของผู้สูงอายุ
- 8.5 ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน

8.1 ถอดบทเรียนเรื่องกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุกับผู้ปกครองสมาชิก ในชมรมและเครือข่ายภายในชุมชน

จากการวิเคราะห์พบว่าลุงจันท์และป้าพรรณมีกระบวนการทำงานกับผู้ปกครองสมาชิกชมรมอนุรักษ์จักรยานและเครือข่ายภายในชุมชนที่น่าสนใจและผู้สูงอายุอื่นๆ อาจสามารถนำไปปรับใช้ได้ 3 ประการ ได้แก่

8.1.1 สร้างความไว้วางใจให้ผู้ปกครอง ในการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในชมรมอนุรักษ์จักรยานจำนวนมากถึง 148 คน (ข้อมูล ปี 2551) นับว่าเป็นความรับผิดชอบสูงมากสำหรับผู้สูงอายุที่ทำงานลำพังเพียง 2 คน โดยเฉพาะการควบคุมความปลอดภัยของเด็กจำนวนมากในการปั่นจักรยานบนถนนใหญ่

“ลูกป้าดีดีมาก แต่เห็นลุงป้าเขาปั่นจักรยานเขาเรียกเลย ตอนนั้นเขาเขาบวชเณรอยู่ปั่นกำแพงเรียกเลย บอกว่าจะขอปั่นด้วย ตอนนั้นก็เณรอยู่ ที่นี้เริ่มรับตั้งแต่ ป.3 ป.4 ก็รับมา แต่เล็กเกินบางที่ไม่รู้อะไร และไปไกลเราก็ให้ไปได้ บางที่มีงานอะไรลูกก็มาบอกว่าลุงป้าให้ไปปั่นจักรยานช่วยงานนะ... ไว้วางใจอะ ถ้าไปไหนแล้วมีอุบัติเหตุก็กังวลนอน ตอนนี่ก็เป็นเณรอยู่ แต่ก็บอกลูกว่าถ้า่วงก็ให้ไปปั่นนะ”

(การะเกด ชัยวงศ์, ชาวบ้านหมู่ 2, สัมภาษณ์, วันที่ 12 ตุลาคม 2552)

การสร้างไว้วางใจให้กับผู้ปกครองนั้น ลุงจันท์และป้าพรรณใช้วิธีการสื่อสารใน 2 ลักษณะคือ

(1) **สื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ** ผลการวิจัยพบว่าลุงจันท์และป้าพรรณทำการสื่อสารกับผู้ปกครองโดยตรง หรือที่เรียกว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทาง (two-way communication) ที่ผู้ส่งสารกับผู้รับสารแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันโดยการโต้ตอบกันหรือสลับบทบาทกันเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งมีการซักถามกันจนเป็นที่เข้าใจเกิดความเข้าใจในข้อมูลว่าการที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกในชมรมฯ ต้องทำตามกฎระเบียบใดบ้างและเด็กๆ จะได้รับประโยชน์ใดบ้างจากการเข้าร่วมกิจกรรม

“คุณลุงคุณป้าต้องคุยกับผู้ปกครองทุกคน ถ้าเด็กคนไหนอยากมาให้พา ผู้ปกครองมาคุยด้วย บอกเขาเลยว่ามาเป็นสมาชิกชมรมฯ ต้องทำกิจกรรมอะไรบ้างต้องมาจริงจังนะไม่ใช่เดี๋ยวมาเดี๋ยวหายอไม่เอานะ ยิ่งมาเรียนภาษากับคุณป้าต้องมาสมาเสมอ ไปปั่นจักรยานต้องมาตั้งแต่ตีห้ามาได้ไหม มาอยู่รวมกันกับเด็กคนอื่น ๆ ต้องทำตัวดีๆ คุณลุงคุณป้าไม่คิดค่าใช้จ่ายอะไรเลยทุกอย่างลูกเขาจะได้เรียน ได้กิน ได้เล่น ได้เพื่อน คุณลุงกับคุณป้าจะอบรมจะสอนให้ กฎชมรมฯ มีอะไรบ้างต้องบอกให้รู้ ทำได้ไหม ถ้าทำได้ก็ถึงจะรับพ่อแม่ต้องรับรู้ต้องยินยอมนะ”

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 29 ตุลาคม 2552)

การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการทำงานกับเด็กและเยาวชน ซึ่งต้องใช้ความรับผิดชอบสูงมากในการดูแลเด็ก ระหว่างทำกิจกรรม ดังนั้นการให้ข้อมูลข่าวสารที่มากพอจะทำให้เกิดความเข้าใจกันและเป็นข้อตกลงกันเบื้องต้นในแง่ความยินยอมพร้อมใจมอบลูกมาให้อยู่ในความดูแลของลุงและป้า

(2) **สื่อสารเพื่อสร้างความเชื่อมั่น** การสื่อสารเพื่อให้ผู้ปกครองเด็กมีความเชื่อมั่นว่าผู้สูงอายุทั้งสองมีความสามารถเพียงพอที่จะดูแลบุตรหลานของพวกเขาได้ โดยเฉพาะเรื่องความปลอดภัย โดยลุงจันทร์และป้าพรรณใช้วิธีการสื่อสารด้วยเนื้อหาที่ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นได้ หรือกล่าวได้ว่าเป็นการใช้กลยุทธ์ด้านเนื้อหาสาร ตัวอย่างเช่น การอธิบายถึง “ระเบียบวินัย” ที่ต้องฝึกให้เด็กมีไว้เมื่อไปปั่นจักรยานเป็นกลุ่มใหญ่ จะส่งผลต่อความปลอดภัยได้ ดังข้อมูลต่อไปนี้

“ผู้ปกครองเขาทราบว่าคุณป้าก็พอมีความรู้สอนภาษาอังกฤษให้ได้ เขาก็ทราบว่าคุณลุงคุณป้าไปทำงานที่ต่างประเทศมานาน แต่เรื่องความปลอดภัยคุณลุงคุณป้าบอกว่าเราก็จะระวังมากที่สุด เราจะใช้ “ระเบียบวินัย” เป็นตัวสร้างความปลอดภัย ถ้าเด็กๆทุกคนปฏิบัติตาม เชื้อฟิง มีระเบียบวินัย คุณลุงคุณป้ารับรองว่าปลอดภัย อย่างปั่นจักรยานไม่มีวินัยไม่ได้เลยเพราะเราไปกันเป็นกลุ่มใหญ่ต้องชี้

ตามกันไป ทุกคนต้องดูแลช่วยกันคอยระวังรถใหญ่ ระหว่างปั่น จักรยานเราก็ห้ามกินขนม ห้ามหยอกกัน”

(ป่าพรรณ เชียงพันธ์, สัมภาษณ์, วันที่ 29 ตุลาคม 2552)

8.1.2 สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครองและเครือข่ายภายในชุมชนกับ ชมรมอนุรักษ์จักรยาน

กระบวนการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กในชุมชนที่สำคัญคือต้องสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้ทำงานพัฒนา ผู้ปกครอง เด็ก เครือข่ายในชุมชน เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมของการมีส่วนร่วมและเกิดสำนึกจิตสาธารณะ ต่อชุมชน ตัวอย่างเช่น การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ปกครองและเด็กในกิจกรรมของ ชมรมฯ ด้วยการให้เข้าร่วมในกิจกรรม ซึ่งส่งผลให้ผู้ปกครอง เด็ก และเครือข่ายอื่นๆ ในชุมชน ได้เห็นถึงกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้ใหญ่คนอื่นๆ ในการพัฒนาเด็กที่ขยายวงกว้างออกไป จากเพียงแค่ผู้ปกครอง เข้าร่วมในกิจกรรม ขยายวงกว้างออกไปถึงเจ้าของร้านจักรยาน เจ้าของร้านน้ำแข็ง เจ้าของ กิจกรรมรถบรรทุก เป็นต้น

“แม่ก็ไปด้วยเวลาลูกไปเข้าค่าย แม่ก็เห็นว่าลูกกับป้าเขาทำทุกอย่างนะ ให้เด็กมีความสุขได้ไปเที่ยวได้ไปเห็นที่ที่เด็กไม่เคยไป...คุณป้าเขาว่าถ้าเด็กคนไหนอยากให้พ่อแม่ไปด้วยก็ได้จะดีไปดูว่าเป็นยังไง ไปกันหลายคนไม่เป็นไร ลูกอายุ 14 แต่แม่ไปเป็นเพื่อนเขา ก็ไม่ห่วงนะ เพราะลูกกับป้าเขาดูแลอย่างดี ...ไม่เคยเกิดอะไรอย่างปั่นจักรยานก็ไม่มีอุบัติเหตุอะไร ... แม่ได้ไปก็เห็นว่าลูกป้าเขาทำอะไร ช่วยอะไรได้ก็จะช่วยเขา เราไปก็ไปช่วยดูแลเด็กคนอื่นด้วย เดี่ยวนี้ผู้ปกครองคนอื่นก็มีไปมากขึ้น จะได้ไปช่วยกัน”

(การะเกด ชัยวงศ์, ชาวบ้านหมู่ 2, สัมภาษณ์, วันที่ 12 ตุลาคม 2552)

หรือดึงข้อมูลต่อไปนี้

“ส่วนมากผมจะบริการฟรี สมัยก่อนจะบริจาคเงิน บริจาครถด้วยนานแล้ว ก็มีรถพ่วง รถจักรยาน รถมอเตอร์ไซด์ ที่ให้ไป ผมเห็นแก่ทำเพื่อ

เด็กผมเลยมาช่วย ส่วนมากก็ช่วยค่าแรง ค่าอะไหล่ เล็กๆ น้อยๆ ให้
ได้ก็ให้ ไม่คิดเงิน หรือถ้าอาจารย์เขาพาเด็กมาซื้อจักรยานจะลด
ราคาให้แทบไม่เอาถ้าไรเลย ถ้าเป็นของชมรมฯ ส่วนมากจะฟรีหมด
เด็กไม่มีตั้งค์จะให้ช่วยทั้งหมดคงไม่ไหว ..ก็เชื่อใจแถมะ แกก็ทำเพื่อ
สังคมด้วย ทั้งสอนหนังสือด้วย รู้จักกับลุงแกตั้งแต่ปี 45 สมัยก่อนก็
ไปปั่นจักรยานด้วย ผมไม่ค่อยมีเวลา แต่เราช่วยอยู่เบื้องหลังได้”

(ทองศักดิ์ อี๊ดเดช, เจ้าของร้านจักรยานนงอะไหล่ยนต์, สัมภาษณ์, วันที่ 29 ตุลาคม 2552)

8.1.3 เลือกใช้เครือข่ายภายใน

ผลการวิจัยพบว่าจากข้อจำกัดในเรื่องขีดความสามารถในการทำงานกับ
เครือข่ายภายนอกและบริบทของชุมชนที่เป็นชุมชนขนาดเล็กและส่วนใหญ่เป็นคนยากจน
(ดังกล่าวในบทที่ 4) ส่งผลให้ลุงจันทร์และป้าพรรณต้องเลือกใช้เครือข่ายภายในชุมชน โดย
เริ่มจากเครือข่ายที่ใกล้ชิดที่สุด ได้แก่ เครือญาติ เพื่อน คนรู้จัก ตัวอย่างเช่น การขอแรงให้
ผู้ปกครองของสมาชิกในชมรมอนุรักษ์จักรยานขับรถมอเตอร์ไซด์พ่วงเพื่อขนสัมภาระเวลาไปปั่น
จักรยานหรือมีกิจกรรมอื่นๆ นอกจากนี้ยังระดมเครือข่ายผู้ปกครองเด็กในชมรมฯ ให้ร่วมปั่น
จักรยานเวลาว่างของอำเภอ ดังข้อมูลต่อไปนี้

“เวลามีกิจกรรมลุงจันทร์ก็จะให้ผู้ปกครองของเด็กในชมรมฯ ที่ขับรถ
มอเตอร์ไซด์เป็นคนขับให้ เพราะลุงกับป้าต้องปั่นจักรยานร่วม
ไปกับเด็กๆ...เมื่อก่อนผมมาปั่นทุกวันอาทิตย์ครับ หลังจากนั้นผม
ต้องไปเรียนพิเศษจะมาช่วยปั่นเวลาว่าง แม่ก็ปั่นจักรยานอีกคัน
หนึ่ง ที่บ้านมี 2 คัน แม่จะปั่นตอนว่างใหญ่ๆ เพราะเวลาว่าง
คุณป้าจะเรียกรวบรวมก็เลยมาปั่นกันทั้งแม่และผมครับ “

(ด.ช.พิชัย จินนารินทร์ (น้องต่อ) ,อายุ 14 ปี, สัมภาษณ์, วันที่ 12 ตุลาคม 2551)

อีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการเลือกใช้เครือข่ายภายในชุมชน
ตัวอย่างเช่น การใช้เครือญาติช่วยซ่อมรถมอเตอร์ไซด์พ่วง ดังข้อมูลต่อไปนี้

“รถมอเตอร์ไซด์พังได้รับบริจาคจากร้าน “นงอะไหล่ยนต์” เป็นรถที่ใช้เป็นรถขนสัมภาระของชมรมฯ คุณลุงจะวานให้คุณพ่อของน้องต่อ ซึ่งเป็นหลานเขยของลุงจันทร์เป็นคนซ่อมให้เนื่องจากเป็นช่างยนต์ พ่อของน้องต่อเขามีช่างซ่อมรถ”

(นายพิสิฐ บุญแก้ว (น้องแบงค์), อายุ 16 ปี, สัมภาษณ์, วันที่ 12 ตุลาคม 2551)

เห็นได้ว่าในการทำงานพัฒนาชุมชนนั้นหากผู้ทำงานพัฒนามีข้อจำกัดทั้งที่เป็นข้อจำกัดส่วนตัวและข้อจำกัดของบริบทชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อการใช้เครือข่ายภายนอก จำเป็นต้องประยุกต์ใช้เครือข่ายอื่นโดยเฉพาะเครือข่ายภายในชุมชนแม้จะมีศักยภาพที่จำกัด ดังที่ผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ทำ ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถในการทำงานพัฒนาประการหนึ่ง

8.2 ถอดบทเรียนเรื่องกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุกับเด็ก ๆ ในชมรม หนูรักจักรยาน

หากพิจารณาถึงกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุกับเด็ก ๆ ในชมรม หนูรักจักรยาน ต้องวิเคราะห์จากกิจกรรมหลักของลุงจันทร์และป้าพรรณที่เลือกใช้กับเด็กในชมรม หนูรักจักรยาน โดยกิจกรรมหลักในชมรม หนูรักจักรยานประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่ กิจกรรมสอนภาษาอังกฤษ กิจกรรมปั่นจักรยาน และกิจกรรมการออม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเริ่มจากการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของทั้งสามกิจกรรมกับลักษณะเฉพาะของเด็กก่อน เพื่อให้เห็นถึงความเชื่อมโยงสอดรับกันของ “กิจกรรม” กับ “เด็ก”

8.2.1 ลักษณะเฉพาะของสามกิจกรรมกับลักษณะเฉพาะของเด็ก

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรมและลักษณะเฉพาะของเด็กในชมรม หนูรักจักรยานที่ผู้สูงอายุใช้ในงานวิจัยนี้เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทำงานผ่านกิจกรรมทั้งสามว่าสอดรับกับลักษณะเฉพาะของเด็กในชมรม หนูรักจักรยาน

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะเฉพาะของเด็กในชมรม หนูรักจักรยานที่สำคัญ 9 ประการ ซึ่งทำให้ลุงจันทร์และป้าพรรณตัดสินใจเลือกใช้กิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาเด็ก เหล่านี้ให้เป็น “เด็กดี”

ประการแรก ธรรมชาติของเด็กที่ชอบกิน-เล่น โดยทั่วไปของเด็กที่ชอบกินและเล่น หากแต่เด็กๆ ในชมรมฯ กินขนมที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อร่างกายและบางอย่างทำให้เกิดโทษด้วยเช่น ขนมกรุบกรอบ ดังนั้นลูจันท์และป้าพรรณจึงต้องสอนเรื่อง อ.อาหาร ให้เด็กเข้าใจว่าควรกินอาหารที่ดีมีประโยชน์ต่อร่างกาย

ประการที่สอง โดยวัยเด็กเป็นวัยที่มีพลังกำลังมาก ลูจันท์และป้าพรรณจึงต้องการส่งเสริมและพัฒนาให้เด็กมีสุขภาพที่แข็งแรงร่างกายและจิตใจ จึงพัฒนาด้วยกิจกรรมการปั่นจักรยาน ซึ่งเป็นการนำพลังที่มีอยู่มาใช้อย่างสร้างสรรค์ เด็กในชมรมหมักรักจักรยานก็ได้รับการสอนให้ออกกำลังกายโดยการปั่นจักรยานเป็นประจำ แม้ว่าเด็กในชมรมฯ จะปั่นจักรยานเป็นพาหนะในชุมชนอยู่แล้ว แต่เป็นจักรยานทั่วไปที่ไม่มีเกียร์ ดังนั้นเมื่อมาปั่นจักรยานแบบมีเกียร์จึงต้องมีการเรียนรู้หลายอย่างทั้งวิธีการขี่จักรยาน กฎจราจร ระเบียบวินัยที่ต้องปฏิบัติร่วมกันในการปั่นจักรยานเป็นกลุ่มใหญ่

ประการที่สาม อยากรู้ อยากเห็น เป็นธรรมชาติของวัยเด็กอยู่แล้วที่มีความอยากรู้ อยากเห็น ดังนั้นลูจันท์และป้าพรรณจึงเลือกกิจกรรมปั่นจักรยานในการส่งเสริมพัฒนาด้านนี้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เนื่องจากจักรยานสามารถพาไปเรียนรู้ในพื้นที่กว้างไกลได้หรือได้เรียนรู้นอกห้องเรียน

ประการที่สี่ เป็นเพื่อนกัน เนื่องจากชุมชนบ้านหนองคูเป็นชุมชนขนาดเล็กและมีโรงเรียนเพียงหนึ่งแห่ง ดังนั้นเด็กส่วนใหญ่จึงรู้จักเป็นเพื่อนกันเกือบทั้งหมด ส่งผลให้เมื่อมาเข้าชมรมหมักรักจักรยานจึงมีความสัมพันธ์และคุ้นเคยกันอย่างรวดเร็ว เวลาทำกิจกรรมเป็นกลุ่มจึงเป็นที่สนุกสนานของเด็ก

ประการที่ห้า เคลื่อนไหวไม่อยู่นิ่ง โดยธรรมชาติของวัยเด็กที่ชอบเคลื่อนไหวไม่อยู่นิ่ง ดังนั้นกิจกรรมการปั่นจักรยานซึ่งเป็นกิจกรรมหลักของชมรมฯ จึงสอดคล้องกับลักษณะของเด็กเป็นอย่างยิ่ง

ประการที่หก สมัครเป็นสมาชิก เงื่อนไขของการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ลูจันท์และป้าพรรณจัดขึ้นคือต้องสมัครเป็นสมาชิกชมรมฯ ก่อน ซึ่งไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ เพียงแต่พ่อแม่ผู้ปกครองต้องมาพบลูกกับป้าและยินยอมให้สมัครเป็นสมาชิก

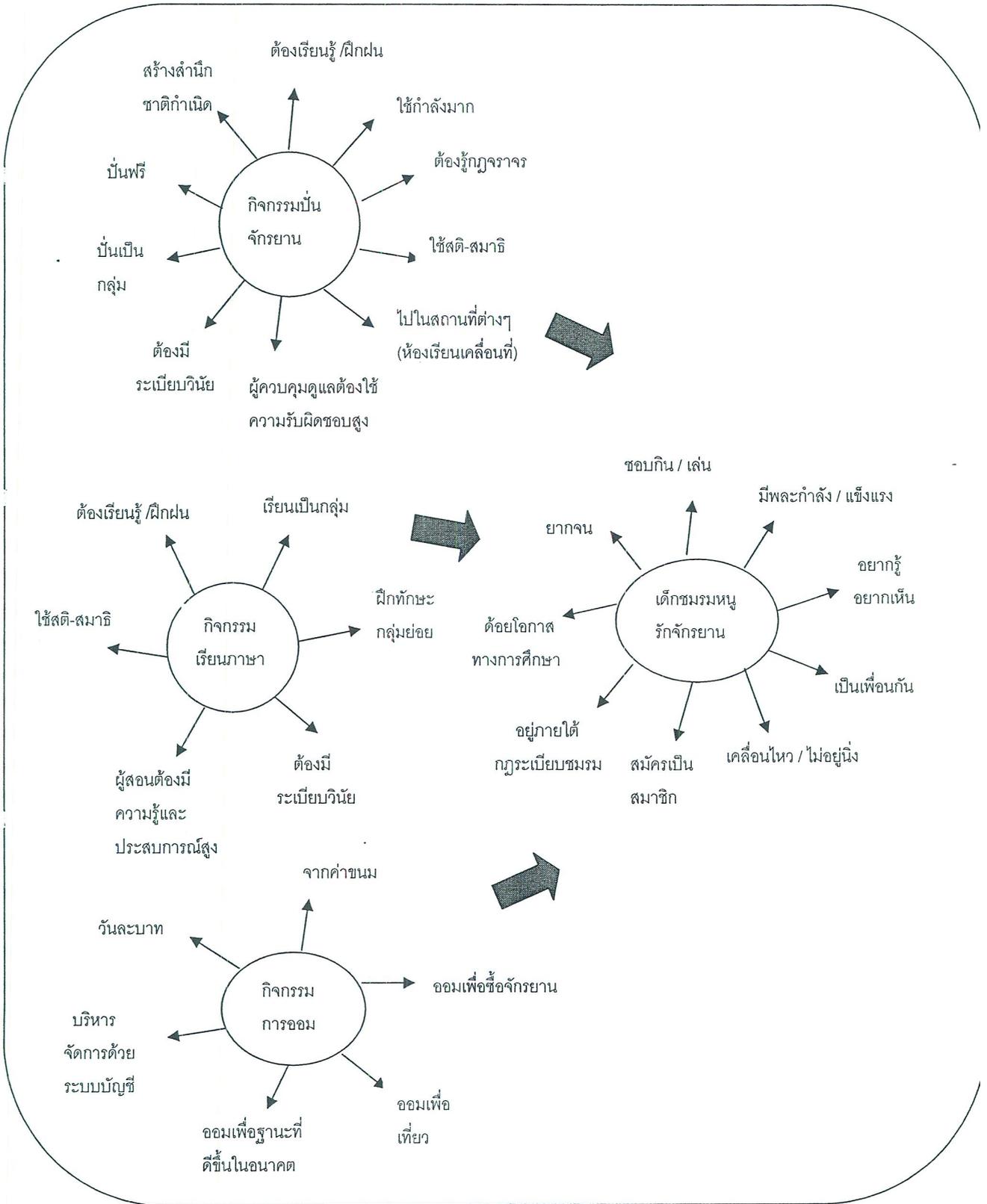
ประการที่เจ็ด อยู่ภายใต้กฎระเบียบของชมรมฯ สมาชิกชมรมหมักรักจักรยานต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของชมรมฯ คือเข้าร่วมกิจกรรมเรียนภาษา ปั่นจักรยาน และออมเงิน ตลอดจนต้องประพฤติดี

ประการที่แปด ด้อยโอกาสทางการศึกษา ลักษณะประการนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลุงจันทร์และป้าพรรณต้องการนำศักยภาพของตนที่มีอยู่มาช่วยเหลือและพัฒนาเด็กเหล่านี้โดยการสอนภาษาให้

ประการที่เก้า ยากจน ลักษณะเฉพาะข้อนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ลุงจันทร์และป้าพรรณเลือกใช้กิจกรรมการออมเงินเพื่อให้เด็กฝึกนิสัยประหยัดอดออมเพื่อไม่ให้ยากจนไปตลอดและมีชีวิตที่ดีขึ้น

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะของเด็กชมรมหนูรัจกรยานดังกล่าวหากลนำมาวิเคราะห์ร่วมกับกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมปั้นจักรยาน กิจกรรมเรียนภาษาอังกฤษ กิจกรรมการออม จะทำให้เห็นหลักวิธีคิดเบื้องหลังของผู้สูงอายุในการเลือกกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กบนพื้นฐานความสอดคล้องกับลักษณะของเด็กและบริบทชุมชน ซึ่งสามารถนำเสนอได้ดังภาพที่ 8.1 ต่อไปนี้

ภาพที่ 8.1 แสดงลักษณะเฉพาะของสามกิจกรรมจักรยานกับเด็กชมรมหนูรักจักรยาน

จากภาพที่ 8.1 ข้างต้น เป็นการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของกิจกรรมหลัก และลักษณะของเด็กในชมรมฯ เพื่อให้เห็นถึงเชื่อมโยงสอดคล้องของกิจกรรมหลักทั้งสามที่ ผู้สูงอายุทั้งสองทำเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้นเหมาะสมและสอดคล้องกับเด็กซึ่งจะทำให้ สามารถถอดบทเรียนกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุได้ในลำดับต่อไป

ส่วนลักษณะเฉพาะของกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะของเด็กชมรมอนุรักษ์จักรยาน สามารถวิเคราะห์ดังนี้

(1) กิจกรรมปั่นจักรยานกับเด็กชมรมอนุรักษ์จักรยาน

หากพิจารณากิจกรรมปั่นจักรยานกับลักษณะเด็กในชมรมอนุรักษ์จักรยาน จะเห็นได้ว่าลู่วิ่งและป่าพรรณใช้กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมหลักของชมรมอนุรักษ์จักรยานซึ่งมีความสอดคล้องกับลักษณะของเด็กในชมรมฯ เป็นอย่างยิ่ง

ประการแรก กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ไม่ต้องลงทุนทรัพย์หากแต่เป็นการ ลงแรงกาย ดังนั้นจึงเหมาะสมและสอดคล้องกับฐานะของเด็กๆ ในชมรมอนุรักษ์จักรยานที่ค่อนข้าง ยากจน จึงกล่าวได้ว่าเป็นการปั่นฟรี

“ไปปั่นจักรยานนี้มันดีนะเด็กมันไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไร เด็กไม่ต้องเอาอะไรมาเลย คุณป่าเตรียมให้หมด น้ำอาหาร ถ้าคุณลุงคุณ ป้าให้เด็กทำอย่างอื่นเด็กมันก็ไม่ไหวหรอกไม่มีเงิน และเด็กจำนวนมากด้วยเราต้องเลือกที่ทำกิจกรรมด้วยกันได้”

(ป่าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

ประการที่สอง กิจกรรมนี้ปั่นเป็นกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของเด็กในชมรมฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพื่อนกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับลักษณะของเด็กในวัยนี้ที่ เริ่มติดเพื่อนและมักอยู่รวมเป็นกลุ่ม

“ตอนแรกมาเพราะพี่เขามาปั่นก่อน เพื่อนผมก็มา ก็เลยอยากมาเข้า ชมรมด้วย เดี่ยวนี้ก็มีเพื่อนมาเยอะ... ครับ รู้จักกันเกือบหมดอยู่

โรงเรียนเดียวกัน มีที่ไม่ว่างมาก่อนเขามาจากหมู่อื่น แต่พอมาอยู่ก็
รู้จักเป็นเพื่อนกัน”

(ด.ญ.จามจุรีย์ วงศ์หมึก (น้องหญิง) อายุ 8 ปี, สัมภาษณ์ วันที่ 21 มิถุนายน 2552)

ประการที่สาม กิจกรรมนี้ต้องอาศัยระเบียบวินัยเป็นตัวควบคุมเรื่อง
ความปลอดภัย เนื่องจากเป็นการปั่นจักรยานเป็นกลุ่มใหญ่

“เวลาปั่นจักรยานไปกันมันคนเยอะไปกัน 30-40คัน คุณลุงไม่รู้เรื่อง
เพราะคุณลุงอยู่ข้างหน้า แต่ไปที่ไหนคุณลุงนำ คุณป้าอยู่ข้างหลัง
คอยดูพฤติกรรมเด็ก แล้วคุณป้าก็คิดว่ามันต้องมีกฎระเบียบ อย่าง
ต้องปั่นเป็นแนวตรงห่างกันคันละ 50 ซม. นะปั่นจักรยานต้องอย่าให้
ชนกันนะ ก็ต้องมาวางกฎ ก็มาคุยกับคุณลุงบอกว่าต่อไปนี่ไม่ได้ละ
เราต้องมีกฎระเบียบนะต้องปั่นจักรยานอย่างไรขึ้นอย่างไร คุณลุงเขา
ปั่นเป็นอยู่แล้วก็เลยสอนวิธีปั่น”

(ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

ประการที่สี่ กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่รวมเด็กจำนวนมากบนถนนใหญ่
ซึ่งมีความเสี่ยงต่อความปลอดภัย ดังนั้นผู้ควบคุมต้องให้ความสำคัญขอสูงมากในการดูแลให้
กิจกรรมลุล่วงและปลอดภัยต่อชีวิตเด็กทุกคน

“เวลาปั่นคุณป้าจะอยู่ข้างหลังเงจะมองเห็นพฤติกรรมของเด็กหมด
เลยว่าเด็กคนไหนเป็นอย่างไร แล้วคุณป้าจะกลัวที่สุดเลยถ้าเด็กเป็น
อะไรแล้วเราต้องรับผิดชอบเขา”

(ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

ประการที่ห้า เป็นกิจกรรมที่นำพาเด็กๆ ไปในสถานที่ต่างๆ สอดคล้อง
กับลักษณะของเด็กที่ในวัยนี้มีความอยากรู้อยากเห็น ดังนั้นการได้ไปเรียนรู้สิ่งต่างๆ นอก
สถานที่เสมือนเป็นห้องเรียนเคลื่อนที่ จึงช่วยเสริมโอกาสให้กับเด็กในชุมชนนี้ซึ่งด้อยโอกาส
ทางการศึกษา เนื่องจากมีโรงเรียนประจำชุมชนเพียงโรงเรียนเดียวและมีครูไม่กี่คน

“ที่แรกสุดที่ไปวัดบ้านเหล่าเพราะเป็นวัดที่ศักดิ์สิทธิ์ ตามที่ชาวบ้านในชุมชนเขาเชื่อถือใจ ก็เลยอยากพาเด็กไป มันเหมือนเป็นสถานที่สำคัญของชุมชน เด็กเขาก็ตื่นเต้นแล้วปกติถ้าไม่มีงานจริงๆ ผู้ปกครองก็จะไม่พาไปอยู่แล้วเพราะมันไกล วัดบ้านเหล่าเป็นวัดสำคัญ ทุกปีจะมีงานสงฆ์ เด็กจะได้ไปแค่วันนั้น ธรรมเนียมถึงเด็กบั้นจรรย์านเป็นก็ไม่ได้ไปหรอกก็บั้นอยู่แถวนี้ มันก็เหมือนพาเด็กไปนอกหมู่บ้าน โดยบั้นจรรย์านไปมันก็ตื่นเต้น เหมือนได้ไปเที่ยว เพราะสำหรับเด็กไปที่บ้านเหล่า หมู่ 2 ตอนนั้นก็ถือว่าไกลแล้วละ”

(ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

กิจกรรมการบั้นจรรย์านนี้จึงพาเด็กไปเรียนรู้นอกสถานที่ซึ่งนอกจากเป็นการให้โอกาสเด็กในการเรียนรู้นอกห้องเรียนแล้วยังเป็นการเปิดโลกทัศน์และส่งเสริมจินตนาการเด็กอีกด้วย

“ป่าบอกพ่อแม่เขาอย่ามองโลกแคบๆ ต้องส่งลูกไปสู่โลกกว้าง แต่ก่อนส่งไปต้องเตรียมพร้อมลูกให้แข็งแรงก่อนปล่อยเขาออกไปเผชิญโลก อย่าคิดแต่ว่าเขาจะอยู่ตรงนี้ ต้องให้เขาไปเจอโลกกว้าง”

(ป่าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 5 มิถุนายน 2551)

ประการที่หก กิจกรรมนี้ต้องใช้สติ-สมาธิ เนื่องจากการบั้นจรรย์านของเด็กกลุ่มใหญ่บนถนนที่มีรถใหญ่วิ่งหากวอกแวกหรือคุยเล่นหยอกล้อกันตามประสาเด็ก อาจได้รับอันตรายถึงชีวิตได้ ดังนั้นลุงจันทร์และป่าพรรณจึงให้บั้นจรรย์านไปสวดมนต์ไหว้พระและฟังเทศน์ที่วัดเพื่อให้เกิดสติสมาธิ

“เรื่องคุยกันไม่ได้เลย คุณลุงคุณป้าจะห้ามเด็กเขาชอบหยอกกันเสียสมาธิ เราต้องให้มีวินัยบั้นเรียงกันเป็นแถวเป็นแนวตามกันไป คนหลังคอยระวังคั่นหน้า คนข้างหน้าก็คอยระวังคนหลังระยะห่างแต่ละคนต้องมี เราฝึกให้เขา ไซ้...สติสมาธิต้องดี ไม่งั้นก็ชนกันเองด้วย”

(ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 5 มิถุนายน 2551)

ประการที่เจ็ด กิจกรรมนี้ต้องเรียนรู้กฎจราจร เนื่องจากการปั่นจักรยานนี้เป็นการบินไปเรียนรู้โดยรอบชุมชนและสถานที่ต่างๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกถึงถิ่นกำเนิดและรักชุมชน ดังนั้นด้วยระยะทางไกล สมาชิกทุกคนต้องมีชำนาญในการปั่นจักรยานมากพอสมควร หากแต่การใช้เพียงทักษะอย่างเดียวมันไม่เพียงพอ ผู้สูงอายุทั้งสองท่านะการบินที่และทุกเดือนต้องอบรมกฎจราจรและชมกิจกรรมของตำรวจจราจรที่ สภ.อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

“คุณลุงจะประสานกับที่ตำรวจขอพาเด็กไปรับความรู้ ให้อธิบายกฎจราจร เดือนหนึ่งเราก็พาไป ยิ่งถ้ามีเด็กใหม่มาเข้าชมรมฯ เราก็ต้องพาไป ไม่ได้หรือไม่รู้กฎจราจร ออกถนนใหญ่อันตราย”

(ป่าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 5 มิถุนายน 2551)

ประการที่แปด กิจกรรมนี้ต้องใช้กำลังมาก และต้องแข็งแรง ดังนั้นจึงเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัยเด็กที่กำลังเติบโตซึ่งเป็นวัยที่ควรออกกำลังกายเพื่อพัฒนากล้ามเนื้อส่วนต่างๆ นอกจากนี้ยังเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยเด็กที่ยังมีพลังกำลังและเป็นวัยที่ไม่อยู่นิ่งต้องเคลื่อนไหว

“แรกสุดที่เด็กปั่นจักรยานนั้น เราจะให้เด็กปั่นให้เก่งที่สุด คือ ปั่นอย่างถูกวิธีมีวินัย เพราะแรกๆสุด คุณป้าจะบอกเลยว่าจากวงในให้อ้อมออกไปเรื่อยๆ เป็นวงกลม หมายถึงจากวงแคบๆนี่หนูต้องกว้างออกไปเรื่อยๆ จนกระทั่งหนูจะมีโอกาสไปที่อื่นได้ เพราะฉะนั้นหนูต้องแข็งแรงทุกคน”

(ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

ประการที่เก้า กิจกรรมนี้ต้องเรียนรู้ฝึกฝน เนื่องจากการปั่นจักรยานที่มีเกียร์ขึ้นลงที่สูงชันได้ ต้องเรียนรู้วิธีที่ถูกต้อง ซึ่งลุงจันทร์และป้าพรรณได้เรียนรู้วิธีการที่จักรยานประเภทนี้มาจากประเทศออสเตรเลียจึงนำมาถ่ายทอดแก่เด็กๆ

“ลูกสอนว่าผู้ขับขีมือใหม่ต้องเรียนรู้ การล้มให้เป็น เวลารถจักรยานล้มต้องไม่เอาข้อมือลง ให้เอาหัวไหล่หรืออวัยวะของร่างกายที่คิดว่าหนากลงแทน จะได้เจ็บน้อยลง เวลาล้มต้องเอียงลงด้านซ้ายเสมอ รถใหญ่ที่ตามมาจะได้ไม่ทับเอา”

(สัมภาษณ์ ลูกจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2551)

ประการที่สิบ กิจกรรมเพื่อสร้างสำนึกชาติกำเนิดของตน ลักษณะประการนี้เป็นลักษณะเฉพาะที่ลูกจันทร์และป้าพรรณกำหนดไว้เป็นวัตถุประสงค์หนึ่งของการปั่นจักรยานเฉพาะในชมรมหนูรักจักรยาน เนื่องจากเห็นว่าการสำนึกถึงชาติกำเนิดของคนรุ่นหลังลดน้อยลง

“ขี่จักรยานวันอาทิตย์จะไปวัดสวดมนต์ ทำสมาธิ ฟังเทศน์บ้าง บางทีไปชมสวนเกษตร ดูสภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน ทำให้มีจิตสำนึกถึงชาติกำเนิดที่เป็นเกษตรกรรม สำนึกว่าเราเป็นใคร มาจากไหน ไม่อย่างนั้นอีกหน่อยคนก็ไม่คิดกันแล้ว ลูกอยากให้เด็กที่นี่เขาสำนึกไว้”

(ลูกจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2551)

(2) กิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

กิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษนี้หากวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะพบว่าเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของเด็กๆ ในชมรมหนูรักจักรยาน 6 ประการ ได้แก่

ประการแรก เป็นกิจกรรมที่ต้องเรียนรู้ฝึกฝน เนื่องจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศดังนั้นจึงต้องเรียนรู้ฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ จึงจะสามารถฟังพูดอ่านเขียนได้

ประการที่สอง เป็นกิจกรรมที่เรียนเป็นกลุ่ม เนื่องจากกิจกรรมนี้มีเพียงป้าพรรณคนเดียวที่สอน ดังนั้นเด็กทั้งหมดจึงมาเรียนรวมกันเป็นกลุ่ม โดยป้าพรรณจะสอนรวมทั้งกลุ่มเมื่อเน้นทักษะการอ่านและพูด แต่อย่างไรก็ตามก็มีการแบ่งกลุ่มย่อยในขณะที่ทำกิจกรรมที่ฝึกฝนทักษะการเขียน

ประการที่สาม เป็นกิจกรรมที่ฝึกทักษะเป็นกลุ่มย่อย เนื่องจากเด็กที่มาเรียนภาษาอังกฤษนี้มีตั้งแต่ระดับชั้นประถมต้นระดับประถม 3-4 ไปจนถึงระดับมัธยม ดังนั้น

จึงมีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อฝึกแต่ละทักษะแตกต่างกันไป โดยการฝึกอ่านออกเสียงก็จะฝึก
รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ เมื่อฝึกทักษะการเขียนหรือการผสมคำศัพท์ก็จะแยกเป็นกลุ่มย่อย เช่น
เด็กที่หัดคัด A-Z ก็แยกไปฝึกเป็นกลุ่มหนึ่ง เด็กที่เริ่มผสมคำศัพท์ก็แยกเป็นอีกกลุ่มหนึ่ง
 เป็นต้น

“คือแม่ผมเห็นคนเขาเรียนภาษาอังกฤษกันก็เลยอยากให้มาเรียน
เลยพามาสมัคร เพราะจะได้ความรู้มากขึ้น ...ก็เวลามาเรียนบ้างจะ
สอนให้ออกเสียง ให้คัดลายมือ ใครเก่งก็แยกอีกกลุ่มหนึ่ง เด็กเล็กมาก็
อีกกลุ่มหนึ่งครับ”

(ด.ช.พงศกรณ์ สันยศทัศน์ (น้องเค) อายุ 12 ปี, สัมภาษณ์ 12 ตุลาคม 2551)

ประการที่สี่ เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ระเบียบวินัย เนื่องจากเป็นการเรียน
กลุ่มใหญ่เด็กประมาณ 40-50 คน ดังนั้นลุงจันทร์และป้าพรรณจึงใช้ระเบียบวินัยเป็น
ตัวกำหนดและควบคุมชั้นเรียน เช่น ต้องมาเรียนอย่างสม่ำเสมอ ห้ามคุยกันระหว่างเรียน มี
ช่วงเวลาพักให้กินขนมหรือวิ่งเล่นภายในบริเวณบ้านได้ เป็นต้น

“อะไรที่ทำด้วยกันคนหลายๆ นี้ก็ต้องใช้ระเบียบใช้วินัยมาควบคุม
ไม่อย่างนั้นสองคนเราไม่ไหว ก็ที่ทำอยู่ทั้งสองภาษา ปันจักรยาน เรา
ก็ใช้วินัยกำหนดไว้”

(ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2551)

ประการที่ห้า เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนต้องมีความรู้และประสบการณ์สูง
เนื่องจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ ซึ่งผู้สูงอายุทั้งสองท่านมีต้นทุนด้านนี้อยู่และ
นำมาใช้เป็นกิจกรรมหลักของชมรมฯ เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน จึงสอดคล้องกับเด็กในชุมชนที่
นับได้ว่าด้อยโอกาสทางการศึกษาหรือมีข้อจำกัดเรื่องโอกาสในการเรียนภาษาต่างประเทศ

“ตอนไปอยู่ออสเตรเลียไปเก่งภาษาแล้ว ที่ออสเตรเลียทุกคนที่ไป
ทำงานต้องไปเริ่มเรียนภาษาเขาใหม่หมด ป้าไปเรียนชั่วโมงเดียวเขา
บอกเธอไม่ต้องมาเรียนแล้วพุงนี้ไปทำงานได้เลย ที่จริงมันมีเทคนิค

บางคนมีความรู้อยู่แล้วแต่ไม่รู้เทคนิค ไม่ยอมมาอยู่กับป่าพักเดียว
อย่างนายทหารเรือมาจากเมืองไทยไปต่อโทที่โน่นยังต้องมาขอให้
ช่วย ป่าบอกมาอยู่กับป่าเลยไม่นานก็ได้ ภาษาอังกฤษไม่ต้องสนใจ
ไวยากรณ์คิดแต่จะทำยังไงพูดให้รู้เรื่องฟังให้รู้เรื่อง”

(ป่าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 6 มิถุนายน 2551)

ประการที่หก เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้สติสมาธิ เนื่องจากเป็นภาษาที่ต้อง
ใช้ความพยายามฝึกฝนทั้งการฟังพูดอ่านเขียนอย่างสม่ำเสมอ ประกอบกับการเรียนเป็นกลุ่ม
ใหญ่ที่เป็นกลุ่มเด็กที่ย่อมมีการพูดคุยเสียงดัง จึงต้องใช้สมาธิในการเรียนสูง

“เวลาเด็กมาเรียนครั้งหนึ่งก็หลายสิบคน มีตั้งแต่ประถม..ก็มีนะที่คุย
กันแต่คุณป่าก็ต้องบอก ให้ตั้งใจเรียน ที่นี้ถ้าไม่เชื่อฟังก็ไม่เอา ไม่ให้
อยู่ในชมรมฯ แต่ที่นี้เด็กไม่ค่อยดีหรือยกถ้ามานี้”

(ป่าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 21 มิถุนายน 2552)

(3) กิจกรรมการออมเงิน

จากการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของกิจกรรมการออมที่ลุงจันทร์และป่า
พรรณใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน สอดรับกับเด็กในชมรมอนุรักษ์จักรยาน 4 ประการ
ได้แก่

ประการแรก ออมวันบาท เนื่องจากเด็กส่วนใหญ่เป็นเด็กยากจน ดังนั้น
กิจกรรมนี้จึงเป็นกิจกรรมที่พัฒนาเด็กและเยาวชนในการสร้างวินัยการประหยัดและอดออม
ได้เป็นอย่างดี ซึ่งการออมเพียงวันละหนึ่งบาทไม่ส่งผลกระทบต่อเด็กมากนัก ทำให้เด็กไม่ฝืน
กับการออมและปฏิบัติได้สม่ำเสมอ

ประการที่สอง ออมจากค่าขนม เนื่องจากเด็กต้องได้ค่าขนมจากพ่อแม่ไป
โรงเรียนอยู่แล้วการหักเงินค่าขนมมาออมจึงเพียงไปลดการกินขนมลง ไม่ได้ไปขอเงินจากพ่อแม่
เพิ่ม จึงไม่กระทบต่อผู้ปกครอง

ประการที่สาม ออมเพื่อซื้อจักรยาน เป็นจุดประสงค์แรกเริ่มของ
ผู้สูงอายุทั้งสองท่านที่ต้องการให้เด็กที่ยังไม่มีจักรยานสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการปั่น
จักรยานได้

ประการที่สี่ ออมเพื่อไปเที่ยว เมื่อเด็กทุกคนในชมรมฯ มีจักรยานแล้ว ลูกจันท์และป้าพรรณขยายการออมให้กว้างขึ้นโดยการกำหนดวัตถุประสงค์ใหม่ด้วยการออมเพื่อไปเที่ยว ส่งผลให้เด็กบางคนมาออมมากขึ้นจากวันละบาทเป็น 10 บาท

ประการที่ห้า ออมเพื่อฐานะที่ดีขึ้นในอนาคต ผู้สูงอายุทั้งสองกล่าวกับนักวิจัยว่า “บอกกับเด็กๆ เสมอว่าคนที่จน ถ้าไม่ออมก็ไม่มีวันเลิกจน” ดังนั้นกิจกรรมการออมเงินนั้นนอกจากเป็นการสร้างนิสัยการประหยัดมัธยัสถ์ให้เด็กแล้ว ยังเป็นวิถีทางหนึ่งที่ทำให้มีฐานะที่ดีขึ้น

ประการที่หก บริหารจัดการด้วยระบบบัญชี การออมเงินเพื่อซื้อจักรยาน ส่งผลให้เด็กในชมรมฯ มีระเบียบวินัยทางการเงิน เพราะทุกวันที่เหลือเงินค่าขนมต้องมาออมกับป้าพรรณ ซึ่งจะมีสมุดบัญชีลงยอดเงินออมของเด็กแต่ละคน เนื่องจากต้องนำมาชำระค่าจักรยานที่ลุงและป้าออกเงินซื้อให้ก่อนแล้วค่อยมาผ่อนคืน

จากการวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะของกิจกรรมหลักทั้งสามกิจกรรมและลักษณะเฉพาะของเด็กในชมรมอนุรักษ์จักรยานที่มีความสอดคล้องกันดังกล่าว สามารถถอดบทเรียนกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุกับเด็กในชมรมอนุรักษ์จักรยาน โดยค้นพบกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ในการทำงานกับเด็กและเยาวชนที่น่าสนใจ 6 วิธี ดังนี้

วิธีทำงานของผู้สูงอายุกับเด็ก

(1) การทำงานเป็นกลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า ลูกจันท์และป้าพรรณใช้วิธีการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งส่งผลให้เด็กมีจิตวิญญาณการทำงานเป็นกลุ่ม (Team Spirit) เห็นได้จากกิจกรรมที่ลุงและป้าใช้ในการพัฒนาเด็กในชมรมอนุรักษ์จักรยาน เช่น กิจกรรมการเรียนภาษาอังกฤษ กิจกรรมการปั่นจักรยานเป็นกลุ่ม กิจกรรมการฝึกซ้อมและเล่นดนตรีไทย เป็นต้น ซึ่งกระบวนการทำงานของลุงและป้าในลักษณะแบบกลุ่มนี้ นับว่าเป็นวิธีที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเด็กๆ ในปัจจุบันซึ่งถูกรุมเร้าด้วยเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมรอบตัวให้มีความเป็นปัจเจกชนนิยม (Individualism) สูงมาก เห็นได้จากปรากฏการณ์ที่เด็กๆ ใช้เวลาในแต่ละวันกับการฝังตัวอยู่ในร้านเกม การเล่นอินเทอร์เน็ต

“ตอนที่ม่มีเด็กมาบ้านคุณลุงเพิ่มมากขึ้น คุณลุงคุณป้าก็คุยกันว่าจะทำอะไรที่เป็นกลุ่มดี เลยคิดว่าถ้าเอามาเป็นชมรมอะไรสักอย่างก็ทำจะดีนะ ก็มองว่าเด็กจะทำอะไรร่วมกันเป็นกลุ่มดี เลยคิดว่าป็นจักรยานนั้นแหละเลยเป็นที่มาของชมรมหนูรักจักรยาน..ถ้าถามว่าทำไมป้าจึง ต้องตั้งชมรม ก็เพราะคุณลุงกับคุณป้าเราคิดถึงเด็กเป็นหลักนะ คิดว่าถ้าเด็กมากๆ จะทำอะไรที่ทำได้ด้วยกันพร้อมๆ กัน ได้ ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในสิ่งที่ทำด้วยกัน ให้เขามีโอกาสเหมือนๆ กัน ไข่.. เรียกว่าทำงานเป็นกลุ่ม คุณป้าจะเน้นที่สุดเรื่องให้โอกาสเด็ก ถึงมี ๑.โอกาส ใน 5 ๑.ใจ”

(ลุงจันท์ และป้าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 22 มีนาคม 2553)

จากข้อมูลที่ว่า “ทุกคนมีส่วนร่วมในสิ่งที่ทำด้วยกัน ให้เขามีโอกาสเหมือนๆ กัน” สะท้อนให้เห็นถึงหลักคิดเรื่อง “การทำงานเป็นกลุ่ม” ของลุงจันท์และป้าพรรณที่เอา “เด็กเป็นตัวตั้ง” หรือเน้นประโยชน์ที่เด็กจะได้รับเป็นสำคัญ นับได้ว่าเป็นกระบวนการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง

(2) ความคมโดยใช้กฎระเบียบของกลุ่ม/ชมรม

การเป็น “ชมรม” เป็นการรวมกลุ่มคนจำนวนมาทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งมีกฎระเบียบที่เป็นกติกาปฏิบัติของคนทั้งกลุ่ม เห็นได้ว่าลุงจันท์และป้าพรรณมีวิธีคิดอย่างเป็นระบบ มีการเตรียมและวางแผนไว้หมดว่าการปั่นจักรยานเด็กต้องเรียนรู้อะไรบ้างเพื่อให้กลายเป็นต้นทุนความรู้ที่สามารถทำให้การปั่นจักรยานเป็นไปอย่างราบรื่น โดยเฉพาะการเน้นเรื่องความปลอดภัย ดังนั้นลุงจันท์จึงกำหนดให้เด็กๆ เข้าอบรมกฎจราจรและชมกิจกรรมของตำรวจจราจรที่ สภ.๑.ป่าซาง จ.ลำพูน ในทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน การสร้างวินัยการปั่นจักรยานให้เป็นแถวเป็นแนว ตลอดจนห้ามรับประทานของกิน หรือพูดคุยกันระหว่างปั่นจักรยาน

“เวลาปั่นจักรยานเนี่ย คุณป้าจะทำอาหารให้กิน กินพร้อมกันและเรายังจะสั่งห้ามด้วยว่าห้ามรับของกินจากที่อื่นด้วย ใครให้ขนม

กลางทางห้ามรับนะ เพราะกลัวว่าถ้าเด็กเป็นอะไรไปนี่เราแยเลย เราเลยมีระเบียบอยู่ว่า เวลาไปป็นกิจกรรมนี้เราจะให้เอาไปได้ อย่างเดียวคือ น้ำดื่ม”

(ป่าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

หรือตั้งข้อมูลที่ว่า

“เราจะใช้ระเบียบกับเด็ก ถ้าเด็กมีระเบียบก็ไม่น่าจะมีอะไรเกิดขึ้น เราสองคนก็ปรึกษากันนะว่าไม่ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นเราก็ทำ เพราะเรา ตั้งใจทำให้เด็กในชุมชน แต่ก็เตรียมการและระวังอย่างที่สุดเรื่อง ความปลอดภัยนี้ต้องรับผิดชอบเต็มที่ แต่ตั้งแต่ตั้งชมรมฯ มาไม่เคย เกิดอุบัติเหตุเลยนะ เดียวนี้เขาก็เห็นกันแล้วว่าไม่มีอะไร เราทำได้ เขาก็เอาลูกมาเข้าชมรมเพิ่ม”

(ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

(3) การทำงานแบบอาสาสมัคร

จากการถอดบทเรียนกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุ พบว่า กระบวนการทำงานที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ลุงจันทร์และป่าพรรณใช้ทำงานกับเด็กในชมรม หนูรักกิจกรรม คือ “การทำงานแบบอาสาสมัคร” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงหลักคิดที่เอา “เด็กเป็น ตัวตั้ง” และ “การเอาใจเขามาใส่ใจเรา” ที่ผู้สูงอายุทั้งสองท่านได้ยึดถือปฏิบัติมาตามต้นทุน ความรู้ทางธรรมที่มีอยู่มาก โดยทั้งสองท่านจะไม่ได้บังคับเด็กว่าต้องมาร่วมทุกกิจกรรม หรือแม้แต่กิจกรรมที่มีคนขอให้ไปช่วย เช่น การเล่นดนตรีไทยในงานศพ เป็นต้น และจากการรวบรวมข้อมูลพบว่าเด็กส่วนใหญ่ที่เป็นสมาชิกชมรมในรุ่นแรกๆ โตมากขึ้นเรียนในระดับ ที่สูงขึ้นต้องไปเรียนพิเศษ หรือใกล้สอบเข้ามหาวิทยาลัยใครว่างก็เข้าร่วมกิจกรรมป็นกิจกรรม หรือเล่นดนตรีไทยตามสะดวกเท่าที่จะทำได้

“มาเล่นของเล่นที่บ้านคุณลุงก่อน ... บ้านคุณลุงมีของเล่น เยอะแยะเพราะลุงป่าทำงานโรงงานของเล่น ตอนหลังค่อยสอน ที่กิจกรรม ... ตอนนั้นผมยังเพิ่ง 8 ขวบก็สนุก เพื่อนๆ ก็มาเรียน

ด้วย ตอนนี่ไม่ได้มาแล้วเพราะเรียน ม.5 จะสอบเข้า
มหาวิทยาลัยแล้ว แต่ถ้ามีงานก็มารวมกลุ่มปั่นจักรยานให้”

(พิสิฐ บุญแก้ว (แบงค์) สมาชิกรุ่นแรก, อายุ 17 ปี, สัมภาษณ์ วันที่ 12 กันยายน 2552)

หรือดังข้อมูลต่อไปนี้

“ตอนแรกสอนภาษาอังกฤษอย่างเดียวกับปั่นจักรยาน ต่อมาลุงป้า
เห็นว่าเด็กหลายคนก็เรียนเครื่องดนตรีไทยที่โรงเรียน ที่บ้านป้าก็มี
พวกซอสามสาย ซออู้ ซอด้วง อยู่แล้วก็เลยมารวมเด็กๆทำเป็นวงปี่
พาทย์ และเด็กบางคนเขาก็เรียนอยู่ที่โรงเรียน ตอนหลังขอทุนทาง
จังหวัดให้ช่วยซื้อเครื่องดนตรีไทยชิ้นอื่นเพิ่ม เวลาว่างงานศพ งานของ
จังหวัด เราก็ไปเล่นให้ บางทีเขาก็ได้แต่เลี้ยงอาหารเด็ก บางทีต้อง
ไปบอยเด็กไม่ยอมไป ป้าบอกว่าเราก็ต้องช่วยเหลือชุมชนเหมือนกัน
อย่างงานศพนี่ควรไปเล่น ถ้างานอย่างอื่นเราก็แล้วแต่เขา ถ้าใครไม่
อยากไปก็ไม่ไป”

(สัมภาษณ์ ป้าพรรณ เขียวพันธ์, สัมภาษณ์, วันที่ 29 ตุลาคม 2552)

จากข้อมูลข้างต้นที่ว่า “บางทีต้องไปบอยเด็กไม่ยอมไป ป้าบอกว่าเราก็
ต้องช่วยเหลือชุมชนเหมือนกัน อย่างงานศพนี่ควรไปเล่น ถ้างานอย่างอื่นเราก็แล้วแต่เขา ถ้า
ใครไม่ยอมไปก็ไม่ไป” สะท้อนให้เห็นอีกประเด็นหนึ่งว่า “การทำงานแบบอาสาสมัคร” นั้น
เป็นกระบวนการทำงานที่สำคัญยิ่งในการใช้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน เพราะนอกจากทำให้
เด็กได้ “การตัดสินใจเอง” แล้ว ยังเป็นการฝึกให้ตัดสินใจบนเหตุผลที่เหมาะสมและนึกถึงการ
ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ไม่ใช่การตัดสินใจบนเหตุผลหรือความรู้สึกของตนแต่เพียงฝ่าย
เดียว

(4) กระบวนการทำงานที่เน้น “ผู้รับสาร” เป็นตัวตั้ง (Audience-centered)

ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมต่างๆ ที่ลุงจันทร์และป้าพรรณสร้างขึ้นมาให้
เด็กๆ ในชมรมอนุรักษ์จักรยานนั้นเกิดขึ้นจากวิธีคิดที่ให้ความสำคัญกับเด็กๆ เป็นอันดับแรก

กระบวนการทำงานของลุงและป้าจึงเอาผู้รับสารเป็นตัวตั้ง ซึ่งหากพิจารณาในมิติการสื่อสาร สามารถวิเคราะห์กระบวนการทำงานที่เอาผู้รับสารเป็นตัวตั้งได้ 3 ลักษณะ คือ

(4.1) เลือกสื่อในการสอนที่ตรงกับลักษณะธรรมชาติของเด็ก

ผลการวิจัยพบว่าลุงจันท์และป้าพรรณทราบดีว่าลักษณะเฉพาะของเด็กคือ “ชอบเล่น” จึงเลือกใช้สื่อที่ตรงกับลักษณะของเด็ก โดยใช้สื่อเกมและไฟในการสอนเด็กคิดเลข เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลในการสื่อสาร ดังข้อมูลต่อไปนี้

“ตอนที่ทำงานกับบริษัทที่ผลิตของเล่นที่ออสเตรเลีย ทำให้คุณลุง กับคุณป้ามีความรู้เกี่ยวกับของเล่นรู้ว่าของเล่นแบบไหนเหมาะกับเด็กวัยไหน ของเล่นแต่ละชิ้นผลิตมาเพื่อใช้กับเด็กให้เกิดพัฒนาการอะไรไว้สำหรับพัฒนากล้ามเนื้อมือ พัฒนาความคิด พัฒนาสายตา อย่างฝรั่งเขาต้องใช้ความรู้มากเลยเกี่ยวกับเด็กก่อนจะมาผลิตของเล่น ป้าขายของพวกนี้ก็เลยรู้ อย่างไฟนี่นะที่โน่นฝรั่งเขาเอามาใช้พัฒนาสมองได้ ให้เด็กเล่นสนุกด้วยบวกลบเลขเก่งด้วย ไม่ใช่ให้เด็กเล่นเป็นการพนันนะ”

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์ วันที่ 3 ธันวาคม 2552)

หรือดังข้อมูลที่ว่า

“การสอนของลุงนะไม่เหมือนคนอื่นหรอก บางครั้งคุณลุงเอาเด็กมาเล่นไฟนะ ชาวบ้านเขาก็ว่าคุณลุงเอาเด็กไปเล่นไฟทำไม เล่นการพนัน แต่ลุงก็บอกว่าการเล่นไฟ ลุงสอนเล่นผสมสิบของตัวเลขพวกนี้ให้เด็กคิดเลขเก่งนะมันหัวไว ลุงสอนเล่นเกมด้วย....เวลาเด็กมันมา ก็นั่งห้ำคณก็มานั่งเล่นกับคุณลุง วันเสาร์อาทิตย์มันคลายเครียดไป มันไม่มีเงินทองอะไรทั้งนั้น นั่งเล่นโดยใช้สมองก็คุณลุงสอนเด็กเล่นไฟผสมสิบ แม่เขามาเล่าให้คุณป้าฟังว่าอู๋...น้องนุก คิดเลขเก่งน่าดูเลย เวลาขายของมันคิดได้เสร็จเลยไม่ต้องมีเครื่องคิดเลขสอนวิธีคิดเลขให้มันไวนะ นี่ไงเราไม่ได้สอนในวิชาการ แต่เราสอนให้ปฏิบัติ

คือเราสอนประสบการณ์นะ สอนให้คิด คิดในสิ่งที่เราเห็นมาจาก
เมืองนอก เราก็มาสอนเด็กให้มันรู้ทัน”

(ป่าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2553)

(4.2) **เลือกกิจกรรมตามลักษณะธรรมชาติของเด็ก** หากวิเคราะห์จากกิจกรรมที่ลุงจันท์และป่าพรรณใช้กับเด็ก จะเห็นได้ว่า “กิจกรรมการปั่นจักรยาน” ในวันอาทิตย์ เป็นกิจกรรมที่เน้นเอาผู้รับสารเป็นตัวตั้ง โดยมองว่าธรรมชาติของเด็กชอบเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ ไม่อยู่นิ่งกับที่ และต้องการความเพลิดเพลิน ดังนั้นการปั่นจักรยานไปเรียนรู้โดยรอบชุมชนจึงเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับกับธรรมชาติของเด็กดังกล่าว

(4.3) **เลือกกิจกรรมเข้ากับฐานะของเด็ก** ผลการวิจัยพบว่าลุงจันท์และป่าพรรณไม่เพียงแต่คำนึงถึงลักษณะธรรมชาติของเด็กเท่านั้น หากแต่ให้ความสำคัญกับฐานะของเด็กที่จะทำกิจกรรมด้วย ซึ่งจากการวิจัยพบว่าทั้ง 3 กิจกรรมหลักคือ กิจกรรมการปั่นจักรยาน กิจกรรมการเรียนภาษา กิจกรรมการออมเงินของชมรมฯ ที่ลุงและป่าจัดให้นั้นสอดคล้องเป็นอย่างดีกับฐานะของเด็กในชุมชนที่มีความยากจน

“ก็มีบางคนบ่นคุณลุงคุณป้าตรงที่ชอบบังคับเด็กมากเกินไป บางทีเด็กไม่ตั้งใจเรียนเขาก็ไม่เอาไม่ให้อยู่ในชมรมฯนะอย่างเรื่องมาซื้อจักรยานมาขอให้เด็กได้ผ่อนจ่าย แกก็จะเลือกว่าใครที่จนที่สุด ช่วยคนที่จนก่อน คนมีตั้งค์ไว้ทีหลัง”

(ทองศักดิ์ อัดเดช, เจ้าของร้านจักรยานนงอะไหล่ยนต์, สัมภาษณ์, วันที่ 29 ตุลาคม 2552)

กล่าวได้ว่ากิจกรรมปั่นจักรยาน เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กชุมชนนี้ เนื่องจากเด็กในชมรมอนุรักษ์จักรยานเป็นเด็กยากจน การเลือกกิจกรรมปั่นจักรยานจึงเหมาะสมมาก เนื่องจากจักรยานเป็นพาหนะที่ราคาไม่แพงนักสามารถออมเงินจากค่าขนมเก็บไว้ซื้อได้ นอกจากนี้การปั่นจักรยานไม่ต้องใช้ทุนทรัพย์ในการทำกิจกรรม ลงเพียงแต่แรงในการปั่น ทำให้เด็กได้เคลื่อนไหวร่างกายและส่งผลต่อความแข็งแรงของร่างกาย

“รู้มัยว่าทำไมเราต้องให้ปันจักรยาน จริงๆ แล้วเราคุยกันสองคนว่า ถ้าเด็กมาเรียนแต่ภาษาอังกฤษ อย่างอื่นเด็กมันก็ได้อะไร และ ปันจักรยานมันก็**ปันฟรี** เพราะฉะนั้นเราจะต้องให้เด็กมันได้อะไร หลายๆ อย่าง”

(ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

นอกจากนี้กิจกรรมการออมเงินก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ผู้สูงอายุเลือกได้ สอดรับกับฐานะของเด็กในชุมชน เนื่องจากเด็กมีฐานะยากจน การที่จะทำให้อยู่อย่างไม่ขัดสน ในอนาคตต้องพึ่งการออมเท่านั้นเป็นหนทาง ดังที่ผู้สูงอายุให้ข้อคิดเห็นว่าการออมเพียงน้อย นิดวันละบาทแม้ไม่ได้ทำให้รวยขึ้น แต่ก็ไม่จนไปกว่าเดิม

“ที่让孩子ออมเงินเป็นความตั้งใจของลุงกับป้าที่ต้องการให้เด็กรู้จัก เก็บเงินไว้เพราะส่วนใหญ่ที่บ้านยากจน ถ้าไม่สอนให้รู้จักออมก็ไม่มี วันมีฐานะดีขึ้น คุณลุงกับคุณป้าบอกเด็กๆ นะว่าถ้าออมมากๆ จะ ได้ช่วยพ่อแม่ช่วยที่บ้านได้ในอนาคต คุณลุงจะเน้นสอนเรื่องความ กตัญญูกับเด็กมาก..การออมเงินจึงเป็นกิจกรรมที่เด็กทุกคนต้องทำ ตามกฎของชมรมฯ ไม่ได้ทำยากเย็นอะไรเลย เพราะเด็กทุกคนต้อง ได้ค่าขนมจากผู้ปกครองอยู่แล้ว ก็เอาที่เหลือจากค่าขนมนั้นแหละ หรือก็ต้องกินขนมน้อยลง ไม่ได้ขอจากผู้ปกครองเพิ่ม”

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

(5) กระบวนการทำงานพัฒนาแบบ Multifunction

กระบวนการทำงานพัฒนาแบบ Multifunction นี้เป็นกระบวนการทำงาน เพื่อพัฒนาที่ใช้กิจกรรมหลากหลายเพื่อพัฒนาเด็กในหลายๆ ด้านไปพร้อมกัน หรือกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาเด็กให้เป็นเด็ก “ดี” ในทุกด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยเห็นได้จากการใช้กิจกรรมการสอนภาษา การปันจักรยาน การออมเงิน ตลอดจน **หลักปฏิบัติ 5 อ.** ได้แก่ ออกกำลังกาย อาหาร อารมณ์ ออมทรัพย์ และ โอกาส

การทำงานพัฒนาแบบ Multifunction นี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุทั้งสองท่านมีการใช้ต้นทุนต่างๆ ที่มีอยู่ โดยเฉพาะทุนความรู้ที่มีอย่างมากมาหลายชุดความรู้มาผสมผสานจนเกิดกิจกรรมที่หลากหลายที่สามารถมาใช้ในกระบวนการทำงาน ดังข้อมูลต่อไปนี้

“แล้วรู้มั๊ยว่าทำไมเราต้องให้ปิ่นจักรยาน จริงๆ แล้วเราคุยกันสองคนว่าถ้าเด็กมาเรียนแต่ภาษาอังกฤษแล้วอย่างอื่นเด็กมันก็ไม่ได้อะไร และปิ่นจักรยานมันก็ปั่นฟรี เพราะฉะนั้นเราจะต้องให้เด็กมันได้อะไรหลายๆ อย่าง คุณป้าก็เลยคิดเรื่อง 5 อ. ขึ้นมา มี อ. 1 คือ ออกกำลังกาย เด็กทุกคนต้องออกกำลังกาย อย่างเรื่องเรียนภาษาอังกฤษนี้ไม่ต้องพูดถึง เพราะงั้นทุกคนก็อยากมาเรียนอยู่แล้ว อ. ที่ 2 อาหาร เราสอนเด็กให้กินอาหารมีประโยชน์เวลาไปปั่นจักรยานป้าก็เตรียมอาหารไปให้ อ. ที่ 3 คือ อ. อารมณ์ เพราะเด็กๆ นี้อารมณ์มันต้องสมกับวัยเด็ก เรียนมา 5 วันนี่ก็เครียดมากแล้ว เพราะฉะนั้นสองวันที่มาอยู่กับเราก็อยากให้เขาสนุกให้สมกับวัย อ. ที่ 4 คือ อ. ออมทรัพย์ เด็กทุกคนมีค่าขนมอยู่แล้วทุกคน แต่เอาไปกินขนมหมดเลยไม่เหลือ เราก็เลยให้เด็กมาออมทรัพย์วันละบาท เพื่อที่จะได้มี อ. ที่ 5 คือ อ. โอกาส ในที่นี้หมายถึงว่าเราต้องพาเด็กออกไปนอกสถานที่ ไม่ใช่ให้อยู่แต่ในหมู่บ้านหรือรู้แต่ในชุมชนเราอย่างนี้ไม่ได้ เพราะว่ามันแคบเกินไปสำหรับเด็ก ต้องขยายโอกาสไปกว้างๆ มันก็คือ อ. โอกาส แต่ อ. โอกาสนี้จะมีได้ก็ต้องมาจาก อ. ที่ 4 คือ ออมเงิน เงินก็มาจากไหนล่ะ ก็เขามีอยู่แล้วก็คือค่าขนม เขาไม่ต้องขอ ผู้ปกครองให้เขาอยู่แล้ว”

(ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

(6) สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้พยายามสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนโดยชักชวนผู้ปกครองและคนอื่นๆ เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งการมีส่วนร่วมดังกล่าวเป็นไปโดยสมัครใจ ส่งผลให้หลายคนเข้าร่วมปั่นจักรยานด้วย หลายคนก็เข้ามาช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ ตามความถนัดหรือ

สิ่งที่สามารถช่วยเหลือได้ เช่น พ่อของเด็กชาย พิชัย จิตนารินทร์ ซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของชมรมฯ มีความสามารถด้านช่างยนต์จึงช่วยต่อรถพ่วงไว้ใช้ขนส่งสัมภาระและอาหารเวลาสมาชิกในชมรมพากันไปป็นกิจกรรมทุกวันอาทิตย์ หรือ ผู้ปกครองของสมาชิกชมรมฯ ที่มีความสามารถในการเย็บผ้าก็จะช่วยเย็บเสื้อผ้าและหมวกให้สมาชิกชมรมหน้ากิจกรรมในราคาถูก สะท้อนให้เห็นถึง “การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน” ซึ่งเกิดจากการให้การยอมรับและความศรัทธาลงจันท์และป่าพรรณ ซึ่งเป็นทุนสัญลักษณ์ดังกล่าวมาข้างต้น นำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในลักษณะเป็น “เครือข่าย” ที่เรียกว่า “ทุนสังคม” (Social capital)

“ตอนนี้มีเครือข่ายชมรมหน้ากิจกรรมแล้ว เป็นพวกผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียงพวกเขาป็นกิจกรรมกันลงเห็นชวนมาป็นด้วยกัน พอดีทางจังหวัดมีงานรณรงค์เลือกตั้ง พอลงไปบอกเขาวันนี้พรุ่งนี้มากัน 45 คนเลย กลุ่มนี้ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุเป็นรองนายก อบจ. อายุเท่าคุณลุง 68 ปี เป็นกลุ่มกิจกรรมผู้สูงอายุที่กลุ่มใหญ่มากกว่า 500 คน”

(ลุงจันท์ เขียวพันธ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

โดยเครือข่ายที่ให้ความช่วยเหลือลุงจันท์และป่าพรรณในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน ได้แก่ ร้านน้ำแข็งช่วยให้น้ำแข็งฟรีในช่วงหน้าร้อนเวลาเด็กไปป็นกิจกรรม ร้านนงอะไหล่ยนต์ช่วยเหลือค่าอะไหล่กิจกรรม และขายกิจกรรมให้ราคาถูกตลอดจนบริจาครถพ่วงให้ชมรมฯ เจ้าของรถหกล้อช่วยเหลือโดยการให้เช่าราคาถูกเวลาเด็กไปทำกิจกรรมในต่างจังหวัด เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายภายในชุมชนชน ลุงจันท์และป่าพรรณก็ตอบแทนน้ำใจโดยการนำน้ำเต้าหู้ไปให้เพื่อสานสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ

“แรกๆ ก็เอาน้ำเต้าหู้ไปให้เขาก่อน ทีนี้กินบ่อยเข้าเขาก็เกรงใจ ก็ขอซื้อบ้างถ้าอย่างนั้นก็ขายในราคาทุน ขอค่าน้ำตาล ค่าแก๊ส

อะไรบ้าง ลูกจะห้าบาทสองแก้วลูกจะห้าบาทได้สองแก้ว ให้เขากินดู บางทีก็หนึ่งลูกกินสองผิวเมียถ้ามีเงินน้อยหน่อยเนาะ กินให้สมำเสมอ นะคือคิดว่ากินเป็นอาหารกินแทนยา อย่ากินยาแทนอาหารเพราะอายุมากแล้วตอนนี้ลูกค้าคุณบ้ำาหนึ่งร้อยกว่าคน”
(ป้าพรรณ เชี่ยวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

8.3 ถอดบทเรียนเรื่องกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุกับหน่วยงานภายนอกชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า เนื่องจากกระยะเริ่มแรกของการก่อตั้งชมรมอนุรักษ์จักรยานนั้น ลูกจันท์และป้าพรรณทำงานกับเครือข่ายในระดับที่เป็นเครือข่ายภายในชุมชนเท่านั้น ต่อมาเมื่อชมรมอนุรักษ์จักรยานเป็นที่รู้จักมากขึ้น ส่งผลให้หน่วยงานด้านสุขภาพและด้านวัฒนธรรมเข้ามาติดต่อขอความร่วมมือให้พาเด็กๆ ไปปั่นจักรยานร่วมในงานรณรงค์ต่างๆ มาโดยตลอด ทำให้ลูกและป้าเริ่มเรียนรู้การทำงานกับหน่วยงานภายนอกชุมชน อย่างไรก็ตามลูกจันท์และป้าพรรณก็ได้รับประสบการณ์การทำงานกับหน่วยงานภายนอกบางหน่วยงานที่ไม่ประทับใจก่อให้เกิดความรู้สึกว่ามาเอาเปรียบเด็ก

“ตอนแรกที่ทำกิจกรรมกับป้าเหม้ม ป้าต้องออกเองหมด ตอนหลังเขาเอากิจกรรมเราเอาโครงการไปยื่นขอทุนต่างประเทศได้เงินเยอะ แต่ให้เด็กเราห่อข้าวไปกินเอง อาหารเขาก็ไม่ให้ ป้าเลยไม่เอา ป้าบอกว่าตั้งแต่ทำชมรมมาไม่เคยให้เด็กห่อข้าวไปกินเองยากดีมีเงินอย่างไรก็ต้องหาให้เด็กกินให้อิ่ม ถ้าหิวเด็กจะไม่เอาเลยไม่อยากร่วมกิจกรรม”

(ป้าพรรณ เชี่ยวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 21 มิถุนายน 2552)

บทเรียนที่ผู้สูงอายุทั้งสองได้นับส่งผลให้กระบวนการทำงานกับเครือข่ายภายนอกเป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวังมากขึ้น สามารถวิเคราะห์กระบวนการทำงานของผู้สูงอายุกับหน่วยงานภายนอกชุมชน ได้ดังนี้

1) **วิธีการเลือกและตัดสินใจร่วมงานกับหน่วยงานภายนอกชุมชน**
 จากการวิเคราะห์พบว่าลุงจันท์และป้าพรรณเมื่อได้ร่วมงานกับหน่วยงานภายนอกชุมชน เกิด
 ประสบการณ์การทำงานหลากหลายทั้งประสบการณ์ที่ประทับใจและไม่ประทับใจ ส่งผลให้ลุง
 จันท์และป้าพรรณได้เรียนรู้เรื่องการทำงานกับบุคคลภายนอกที่ยังไม่เคยรู้จักมาก่อน
 ตัวอย่างเช่น ครั้งแรกที่โครงการก่อสร้างสรรค์สุขภาพ (สสสส.) ติดต่อกับลุงจันท์และป้าพรรณ
 เพื่อจัดกิจกรรมเสริมความรู้ด้านสื่อและสุขภาพให้ชมรมหนูรักจักรยาน หากไม่มี “ตัวเชื่อม” ที่
 เป็นคนที่ลุงจันท์และป้าพรรณรู้จักมาก่อน ลุงจันท์และป้าพรรณก็ไม่เลือกทำงานด้วย เป็นต้น
 ดังข้อมูลต่อไปนี้

“บางคนที่ป้าเคยร่วมงานด้วยเอาเปรียบเด็กๆ มาก ทั้งๆ ที่เขาได้ทุน
 จากต่างประเทศมาก็เพราะเขาชมรมหนูรักจักรยานของเราเนี่ยแหละ
 ไปนำเสนอว่าเขาทำกิจกรรมเพื่อเด็ก มีถ่ายรูปส่งไปขอทุนที่เมือง
 นอก.. ก็ร่วมงานกันอยู่หลายครั้ง เด็กๆ ก็ไม่ได้อะไร บางทีเด็กมันก็
 เบื่อ เอาไปนั่งฟังเขาพูด บางทีไม่มีอาหารให้เด็กกิน เราต้องห่อข้าว
 ไปเอง ตอนหลังป้าไม่ให้ไปอีกแล้วเซ็ด หรืออย่างสี่สอ (สสสส.)
 เหมือนกัน ถ้าเข้ามาติดต่อเองป้าก็ไม่เอา ไม่ขอเข้าร่วมกิจกรรม
 ด้วย พอดีตอนแรกอาจารย์วาสนามาบอกก่อน.. รู้จักกันมาก่อนมา
 ติดต่อ ตอนหลังได้คุยกับอาจารย์เงาะ(อมรรัตน์) ถึงได้รู้จักกับ สี่สอ.
 เลยร่วมงานกันอีกหลายครั้ง“

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์,สัมภาษณ์, วันที่ 12 มกราคม 2553)

จากข้อมูลข้างต้นหากวิเคราะห์ถึงกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุในการ
 เลือกและตัดสินใจร่วมงานกับหน่วยงานภายนอกจะเห็นว่า ลุงจันท์และป้าพรรณใช้
 “บทเรียน” จากประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาเป็นปัจจัยในการพิจารณาว่าจะร่วมงานกับ
 หน่วยงานภายนอกที่เข้ามาติดต่อหรือไม่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ที่
 ผู้สูงอายุให้ความสำคัญในการพิจารณาเลือกและตัดสินใจร่วมงานกับหน่วยงานภายนอก คือ
ปัจจัยแรก ลุงจันท์และป้าพรรณให้ความสำคัญกับความเป็น “คนรู้จักคุ้นเคยมาก่อน” โดย
 สะท้อนวิถีคิดของคนในสมัยก่อนเรื่อง คนรู้จัก-คนแปลกหน้า ซึ่งส่งผลให้เกิด ปัจจัยประการ
ที่สอง คือ “ความไว้วางใจ” ซึ่งความไว้วางใจเป็นสิ่งที่ต้องเกิดจากการรู้จักหรือเคยร่วมงาน

กันและเกิดการยอมรับหรือรู้สึกดีต่อกันมาก่อนในระยะเวลาหนึ่ง **ปัจจัยประการที่สาม** คือ “ประโยชน์ที่เด็กจะได้รับ” จากประสบการณ์การทำงานร่วมกับคนภายนอกชุมชนที่ผ่านมา ลุงและป้าได้ร่วมงานกับบุคคลภายนอกชุมชนแล้วพบว่ามีการเอาเปรียบเด็กๆ และลุงกับป้าได้เรียนรู้ว่ามีควรร่วมงานกับบุคคลที่ไม่ตักตวงผลประโยชน์จากเด็กในชมรมฯ แต่เพียงฝ่ายเดียว หากแต่เมื่อให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมแล้วอย่างน้อยเด็กๆ ควรได้รับประโยชน์ด้วยเช่นกัน เช่น ให้เด็กได้รับความรู้ ได้สนุก สนานกับกิจกรรม และมีอาหารกินอิ่มท้อง เป็นต้น

2) **ขีดความสามารถในการทำงานกับเครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญในการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชน** การทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนอย่างชมรมอนุรักษ์จรรย์ยานี่เป็นเรื่องไม่ง่ายเลยสำหรับผู้สูงอายุเพียงลำพัง 2 คน ดังนั้นการเลือกใช้เครือข่ายภายในและภายนอกชุมชนเป็นเรื่องจำเป็น โดยเฉพาะงานวิจัยนี้พบว่าลุงจรรย์และป้าพรรณอยู่ในชุมชนที่มีข้อจำกัดในเรื่องเครือข่ายภายในที่จำนวนไม่มากนัก คนในชุมชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ดังนั้นจึงเป็นกรณีที่ต้องพึ่งพาเครือข่ายภายนอกให้สนับสนุนในด้านต่างๆ แต่ข้อจำกัดหนึ่งของผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ดังกล่าวไว้ในบทที่ 4 คือ มีขีดความสามารถในการทำงานได้เพียงกับเครือข่ายภายในชุมชน ยังขาดความสามารถในการสื่อสารและประสานงานกับเครือข่ายภายนอก ดังที่กล่าวไว้แล้วว่าทั้งสองท่านทำงานในเชิงตั้งรับมากกว่าเชิงรุกในการติดต่อกับหน่วยงานภายนอก ตลอดจนขาดทักษะในการเขียนทุนขอโครงการต่างๆ จากหน่วยงานทุนภายนอก ดังนั้นผู้สูงอายุทั้งสองต้องเพิ่มเติมศักยภาพในการสื่อสารเพื่อติดต่อและประสานงานกับเครือข่ายภายนอกให้ได้มากขึ้น

ดังข้อมูลต่อไปนี้

“เราไม่ได้ไปติดต่อกับหน่วยงานข้างนอก เพราะคุณลุงคุณป้าคิดว่าเราก็ทำกิจกรรมของเราเพื่อเด็กไป ทำกันแบบที่เราทำได้... ถ้าจากข้างนอกมาให้เราช่วยกิจกรรมก็จะเป็นแบบให้เราพาเด็กไปปั่นจักรยานเข้าวัด ไหว้พระสวดมนต์ ตอนนั้นเป็นมูลนิธิของป้าแหม่ม เขาจัดเพื่อจะเอากิจกรรมนี้ไปขอทุนที่ต่างประเทศทางเขาให้ชมรมฯ เราเป็นตัวตั้งเพราะเรามีเด็กมาก แต่ก็มีชาวบ้านอื่นๆ มารวมด้วย เอาเครือข่ายที่อื่นมารวม มีเครือข่าย

เด็กโรงเรียนบ้าง ชาวบ้านบ้างมาร่วมกัน มาปั้นจักรยานแล้วก็
เข้าวัด เขาเป็นคนหาคนเข้าไปร่วม เราก็ไม่ได้อะไร”

(ลุงจันทร์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

8.4 ถอดบทเรียนเรื่องการบริหารจัดการของผู้สูงอายุในการพัฒนาเด็กและ เยาวชน

จากข้อมูลทีกล่าวนำทั้งหมดในบทนี้ เห็นได้ว่าผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ทำงาน
พัฒนาเด็กและเยาวชนจำนวนน้อยกว่าคนโดยลำพังสองคน นับว่ามีความสามารถเป็นอย่างยิ่ง
ซึ่งผู้วิจัยตั้งเป็นข้อสังเกตว่า “การบริหารจัดการ “ น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลำพังเพียง
ผู้สูงอายุสองคนสามารถทำงานพัฒนาเด็กจำนวนมากๆ ด้วยกิจกรรมที่หลากหลายนี้ได้ต้องมี
ความสามารถในการบริหารจัดการที่ดีเยี่ยม ผู้วิจัยจึงทำการถอดบทเรียนเกี่ยวกับการบริหาร
จัดการของผู้สูงอายุในการพัฒนาเด็กและเยาวชนใน 3 ด้าน คือ การบริหารจัดการคน การ
บริหารจัดการกิจกรรม และ การบริหารจัดการเงิน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) *การบริหารจัดการคน* ในงานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาการทำงานของผู้
สูงอายุในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังนั้นการบริหารจัดการคนในที่นี้จึงหมายถึงการบริหาร
จัดการเด็กๆ ในชมรมหนูรักจักรยาน ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุมีการบริหารจัดการคน 2
ประการ ได้แก่ การใช้กฎเกณฑ์การรับสมาชิก การจัดแบ่งประเภทของสมาชิก

(1.1) *การใช้กฎเกณฑ์การรับสมาชิก* ในการรับสมัครเด็กเข้าเป็น
สมาชิกของชมรมหนูรักจักรยาน ลุงจันทร์และป้าพรรณใช้เกณฑ์ 2 ข้อ ได้แก่ อายุ ความ
ยินยอมพร้อมใจของเด็กและผู้ปกครอง ดังข้อมูลต่อไปนี้

“ถ้าเด็กเล็กมาอย่าง 4 -5 ขวบลูกกับป้าเขาไม่รับครับ เพราะพูดกันไม่
รู้เรื่อง ชนด้วยอะครับ ถ้าซัก 7-8 ขวบก็มาเป็นสมาชิกได้เพราะปั้น
จักรยานพอได้แล้ว และโตขึ้นมาหน่อยก็ไม่ค่อยดีอครับ”

(พิสิฐ บุญแก้ว (เบงค์) สมาชิกรุ่นแรก, อายุ 17 ปี, สัมภาษณ์ วันที่ 12 กันยายน 2552)

หรือดังข้อมูลต่อไปนี้

“ถ้าอยากมาเป็นสมาชิก ก็ต้องพาพ่อแม่มาคุยกับคุณลุงคุณป้าก่อน มารับรู้ว่าจะมีกฎระเบียบอะไรบ้าง ก็มีเหมือนกันที่เด็กอยากมาเข้า ชมรมฯ แต่พ่อแม่ก็ยังไม่ยอมอยู่พอมารุ้ก็ให้มาเข้าชมรมฯ พ่อแม่ต้อง ยินยอมด้วยสำคัญค่ะ”

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์,สัมภาษณ์, วันที่ 10 ตุลาคม 2551)

(1.2) การจัดแบ่งประเภทของสมาชิก เนื่องจากลุงจันท์และป้า พรรณทำการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยเริ่มต้นจากหลานและเพื่อนของหลานก่อน ต่อมาก็มี สมาชิกเพิ่มมากขึ้นแต่ก็เป็นเด็กในหมู่บ้านที่ใกล้เคียงหรือมีพื้นที่ติดกันได้แก่ หมู่ 1 หมู่ 2 และ หมู่ 8 ต่อมาเริ่มมีเด็กนอกพื้นที่มาสมัครเพิ่ม ดังนั้นลุงจันท์และป้าพรรณจึงใช้เกณฑ์เรื่องพื้นที่ ในการจัดแบ่งประเภทของสมาชิกเพื่อการบริหารจัดการเรื่องความปลอดภัยในการเดินทาง มาร่วมกิจกรรม หากเป็นเด็กที่อยู่นอกพื้นที่หรืออยู่ไกล ผู้ปกครองต้องผลัดกันมาส่งในตอนเช้า มีด

“เรื่องความปลอดภัยนี้คุณป้าให้ความสำคัญมากอย่างวันอาทิตย์ ต้องมารวมกันที่บ้านนี้ตีห้ายังมีดมาก เด็กที่อยู่ไกลหรืออย่างฝั่ง แม่น้ำตรงข้ามโน่น คุณป้าก็จะให้ผู้ปกครองเขาตกลงกันให้เด็ก รวมตัวมาพร้อมกันให้พ่อแม่ผลัดกันมาส่ง ถ้าไม่ช่วยกันผลัดกันมา ส่ง คุณป้าก็ไม่รับนะมันอันตราย”

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์,สัมภาษณ์, วันที่ 12 ตุลาคม 2552)

2) การบริหารจัดการกิจกรรม เนื่องจากการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและ เยาวชนของผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นการทำงานของผู้สูงอายุสองท่านโดย ลำพัง ดังนั้นลุงจันท์และป้าพรรณจึงบริหารจัดการกิจกรรมบนต้นทุนที่มีอยู่ของตนเองดังนี้

(2.1) แบ่งความรับผิดชอบแต่ละกิจกรรมตามความถนัดและต้นทุน ที่มีอยู่ จากกิจกรรมหลัก 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมปั่นจักรยาน กิจกรรมการสอนภาษา กิจกรรมการออม ลุงจันท์และป้าพรรณบริหารจัดการโดยแต่ละกิจกรรมโดยใช้ความถนัด และต้นทุนที่ตนเองมีอยู่ ใครมีความถนัดเรื่องใดก็สอนเรื่องนั้น ดังนั้นกิจกรรมการสอน

ภาษาอังกฤษ ป้าพรรณซึ่งมีทุนความรู้ด้านการสอนและความรู้ด้านภาษาจึงถนัดมากกว่าลุงจันท์ ขณะที่ลุงจันท์มีทุนความรู้ทางธรรมมากกว่าป้าพรรณก็จะเป็นผู้อบรมเรื่องธรรมะ ส่วนกิจกรรมการปั้นจักรยานผู้สูงอายุทั้งสองช่วยกันบริหารจัดการเนื่องจากมีความถนัดทั้งสองคน และประกอบกับจำนวนเด็กมีมากการบริหารจัดการในขณะปั้นจักรยานจึงต้องช่วยกัน

“คุณลุงเขาบวชเรียนมานานมากก็อบรมสั่งสอนเรื่องทางธรรมไป ส่วนคุณป้าก็สอนภาษาอังกฤษไปเพราะคุณป้าเรียนและฝึกมาก่อน คุณลุง ไปอยู่ที่ไชนาก่อน เคยมีคนไทยไปอยู่ที่ไชนาไปเรียนปริญญาโท เลยแต่ภาษาไม่ได้สักที ป้าจะช่วยแนะนำเลยว่าต้องฝึกยังไง ไม่นานก็คล่องเลย...ถ้าการปั้นจักรยานต้องช่วยกันดูคุณลุงอยู่ข้างหน้าคุณป้าก็ปั้นอยู่ข้างหลังปิดท้ายแถว ช่วยกันคอยดู

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์,สัมภาษณ์, วันที่ 10 ตุลาคม 2551)

(2.2) *จัดกิจกรรมสอดรับกับเด็กและบริบทชุมชน* การเลือกกิจกรรมที่สอดรับกับเด็กและบริบทชุมชนนับว่าเป็นความสามารถในการบริหารจัดการอย่างหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ลุงจันท์และป้าพรรณเลือกกิจกรรมการปั้นจักรยานเพราะการปั้นจักรยานเป็นพาหนะประจำชุมชนอยู่แล้ว ประกอบกับทั้งสองท่านมีต้นทุนความรู้เรื่องการปั้นจักรยานมาจากต่างประเทศ และการปั้นจักรยานเป็นกิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวใช้กำลังมากซึ่งสอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของเด็ก หรือกิจกรรมการออมเงินก็เป็นกิจกรรมที่สอดรับกับเด็กในชุมชนที่มีความยากจน

“คุณลุงกับคุณป้าคิดอย่างแรกเลยว่าเมื่อเด็กส่วนใหญ่เขาอยากจน การออมจะช่วยเด็กพวกนี้ได้ แต่ก็ต้องสอนให้รู้ว่าออมแล้วจะดียังไง แต่ถ้าบอกอย่างเดียวก็น่าจะออมบ้างไม่ออมบ้าง ต้องให้เขาได้เอาเงินที่ออมไปใช้เขาถึงจะเห็นประโยชน์ของการออม คุณลุงคุณป้าเลยให้ออมเพื่อไปเที่ยว.....”

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์,สัมภาษณ์, วันที่ 9 ตุลาคม 2551)

3) *การบริหารจัดการเงิน* เมื่อพิจารณาจากการทำงานของลุงจันท์และป้าพรรณพบว่าในการดำเนินกิจกรรมชมรมอนุรักษ์จักรยาน การบริหารจัดการเงินที่ชัดเจนเห็น

ได้จากกิจกรรมการออมเงิน โดยป้าพรรณรับผิดชอบเรื่องเงินออมของเด็กๆ ในชมรมหนูรักจักรยาน โดยบริหารจัดการด้วยการใช้ระบบบัญชี เด็กๆ สมาชิกชมรมหนูรักจักรยานจะทำการออมเงินวันละบาท เมื่อครบสัปดาห์ก็จะนำมาให้ป้าพรรณจดเป็นบัญชีไว้ บางคนก็ออมมากกว่าวันละสิบบาท

“คุณป้าต้องจดไว้หมดเลยของเด็กแต่ละคน ป้าเรียนบัญชีมาก่อน สมัยที่เรียน ปวช. ...ต้องจดหมดว่าใครมาฝากไว้วันไหนเท่าไรเวลาจะไปเที่ยวก็เอาให้ดูเลย ว่าหนุมืออยู่เท่าไร”

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 12 มกราคม 2552)

นอกจากนี้การบริหารจัดการเงินของผู้สูงอายุทั้งสองท่านยังครอบคลุมไปถึงการบริหารจัดการเงินที่หน่วยงานภายนอกให้มาจัดกิจกรรมด้วย ซึ่งจากการให้ข้อมูลของลุงจันท์พบว่าส่วนใหญ่ไม่ขอรับเงิน เพราะส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เข้าไปทำร่วมกับวัด

“มีอยู่วันหนึ่งสภาวัฒนธรรมจังหวัด มาช่วยให้พวกเราไปปั่นจักรยานของจังหวัด เขามึงบเกี่ยวกับศาสนาของกรมการศาสนาเขาให้มา 10000 บาท ให้มาจัดกิจกรรม แต่คุณลุงไม่รับเงิน แต่ให้เขาจัดกิจกรรมที่เรียกว่า “ธรรมะทัศนาศร” โดยใช้จักรยานปั่นพาเด็กไปฟังเทศน์ให้พระท่านอบรม”

(ลุงจันท์ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 2 ธันวาคม 2552)

8.5 ถอดบทเรียนเรื่องลักษณะของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน

จากข้อมูลการถอดบทเรียนทั้งหมดที่กล่าวมาในบทนี้ทำให้เห็นถึงความสามารถของผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ในการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าน้อยคนที่จะทำงานพัฒนาเด็กได้เช่นนี้ จึงหมายความว่าไม่ใช่ผู้สูงอายุทุกคนจะทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนได้ หากแต่ต้องเป็นผู้สูงอายุที่มีลักษณะพิเศษบางประการหรือเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ดังนั้นเพื่อให้งานวิจัยนี้เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานต่างๆ ในการมองหา

ผู้สูงอายุที่สามารถพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ต่อไป ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์หัตถจดบทเรียนลักษณะเฉพาะของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังนี้

จากงานวิจัยนี้พบว่า ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชน ประกอบไปด้วยลักษณะ 5 ประการ ดังนี้

1) **ผู้สูงอายุที่ร่างกายแข็งแรง** ผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้เป็นคนที่มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เวลาไปแนะนำชาวบ้านเรื่องการออกกำลังกายหรืออาหารเพื่อสุขภาพจึงได้รับความเชื่อถือ ขณะเดียวกันผู้สูงอายุทั้งสองท่านก็ปฏิบัติตนให้เห็นเป็นแบบอย่างโดยการทำกิจกรรมปั่นจักรยานและทำน้ำเต้าหู้ขาย

2) **ผู้สูงอายุที่มีต้นทุนหลากหลายและมากพอ** จากงานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นแล้วผู้สูงอายุที่ทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้นต้องมีทุนหลายประเภททั้งทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนสัญลักษณ์ และทุนสังคม โดยเฉพาะทุนความรู้ต้องมีมากพอที่จะใช้ในการสร้างกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนซึ่งมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันตามบริบทชุมชน

3) **ผู้สูงอายุที่มีจิตสาธารณะและจิตสำนึกรักถิ่นกำเนิด** จากผลการวิจัยในทุกบทที่ผ่านมามีสะท้อนให้เห็นถึง “จิตสาธารณะ” ของลุงจันท์และป้าพรรณได้เป็นอย่างดี โดยทั้งสองท่านเสียสละกำลังกายกำลังทรัพย์และเวลาที่ผู้สูงอายุในวัยนี้ควรใช้ไปในการพักผ่อน แต่กลับนำมาใช้ดำเนินกิจกรรมที่ต้องเหนื่อยและความรับผิดชอบสูง ลุงจันท์และป้าพรรณต้องการช่วยเด็กๆ ในชุมชนที่ด้อยโอกาสเหล่านี้เนื่องจากเป็นอนาคตของชุมชนในภายหน้า สะท้อนให้เห็นถึงจิตสำนึกรักถิ่นกำเนิด ซึ่งเป็นลักษณะประการสำคัญหนึ่งของผู้สูงอายุที่ควรมีหากจะทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังข้อมูลต่อไปนี้

“ความหวังสูงสุดของคุณลุงเขาเลย ต้องการให้เด็กในชุมชนเป็นเด็กดี มีความเป็นอยู่ดี เราสองคนมีความรู้อะไรช่วยพัฒนาเด็กพวกนี้ได้ เราก็ทำ เด็กที่นี้ชอบด่ากัน คุณป้าก็สงสารเขาไม่มีเวลาอบรม ลูกหลาน ส่วนใหญ่ก็ต้องไปทำมาหากิน เราก็อยากให้เด็กได้ดีนะ เลยต้องสอนให้พูดจาดีๆ ให้กตัญญู ให้เป็นคนดี ป้าเลยต้องอบรมมาก”

(ป้าพรรณ เขียวพันธุ์, สัมภาษณ์, วันที่ 12 มกราคม 2552)

4) **ผู้สูงอายุที่มีความสามารถทางการสื่อสาร** ในบทที่ 6 ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ ทักษะการสื่อสาร และกลยุทธ์การสื่อสาร ที่ผู้สูงอายุทั้งสองท่านมีอย่างมากมาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้นจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถทางการสื่อสาร โดยเฉพาะเป็นการทำงานพัฒนาที่ผู้ส่งสารต้องทำการสื่อสารกับผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันระหว่างวัยเป็นอย่างมาก

5) **ผู้สูงอายุที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ** จากการถอดบทเรียนเรื่องการบริหารจัดการของผู้สูงอายุในหัวข้อที่ผ่าน สะท้อนให้เห็นถึงการบริหารจัดการคน การบริหารจัดการกิจกรรม และการบริหารจัดการเงิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กิจกรรมต่างๆ ภายในชมรมอนุรักษ์จักรยานดำเนินไปได้ ดังนั้นผู้สูงอายุที่จะทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนควรมีคุณสมบัติประการนี้ ซึ่งจะเอื้อต่อประสิทธิภาพในการทำงานพัฒนาได้อย่างมากทีเดียว

กล่าวโดยสรุปแล้ว การถอดบทเรียนในบทนี้เป็นเพียงแค่มุมมองด้านการสื่อสารของนักวิจัย โดยการมองหาวิธีการทำงานที่น่าสนใจและคาดว่าจะสามารถนำไปปรับใช้กับการพัฒนาเด็กในบริบทอื่นได้ จึงเป็นการถอดบทเรียนการทำงานกับแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง จึงได้เห็นกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุกับผู้ปกครองและเครือข่ายในชุมชน การทำงานของผู้สูงอายุกับเด็ก การทำงานของผู้สูงอายุกับเครือข่ายภายนอกชุมชน และการบริหารจัดการของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามการถอดบทเรียนในมุมมองนี้อาจจะเป็นเพียงเศษเสี้ยวเดียวที่เห็น ซึ่งงานวิจัยอื่นอาจถอดบทเรียนได้ในมุมมองที่แตกต่างได้

ทั้งหมดที่ได้นำเสนอในบทนี้เป็นการถอดบทเรียนถึงการทำงานของผู้สูงอายุในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่จะทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนได้นั้นจำเป็นต้องมีศักยภาพมาก ต้องสามารถนำต้นทุนที่มีอยู่มาใช้ ต้องสามารถผสมผสานทุนเดิมและทุนใหม่ได้ ต้องสามารถบริหารจัดการคน กิจกรรม เงิน ได้เป็นอย่างดี ต้องมีความสามารถทางการสื่อสาร ตลอดจนถึงเป็นผู้สูงอายุที่มีลักษณะเฉพาะหลายประการที่เอื้อต่อการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนได้ โดยเฉพาะต้นทุนที่เป็นความรู้ และต้นทุนเรื่องจิตสาธารณะ และจิตสำนึกรักถิ่นกำเนิด เนื่องจากในปัจจุบันวิถีคิดเรื่องความเสียสละและการรักถิ่นกำเนิดของตนลดน้อยลงทุกที เมื่อมีผู้สูงอายุที่มีวิถีคิดเช่นนี้และสามารถนำมาถ่ายทอดปลูกฝังให้เด็กเยาวชนมีสำนึกดังกล่าวจะช่วยให้สังคมดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพดังกล่าวข้างต้นก็จำเป็นต้องเพิ่มเติมทุนความรู้ด้วยการพัฒนาตนเองในฐานะ “สื่อบุคคล” อยู่เสมอ เพื่อให้เป็นผู้นำพาความรู้เพื่อพัฒนาเด็กๆ และชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป